

TATAI CÉHEK

*A Kuny Domokos Múzeum I.
Gyűjteményei*

TATAI CÉHEK

A
Kuny Domokos Múzeum
gyűjteményei
I.

A TATAI CÉHEK
DIE TOTISER ZÜNPFTE
A KUNY DOMOKOS MÚZEUM
GYŰJTEMÉNYEI I.
SAMMLUNGEN
DES KUNY DOMOKOS MUSEUMS I.

Katalógusszöveg: G. MIKLÓS MÁRTA
Szerkesztő: KISNÉ CSEH JULIANNA–KÖVESDI MÓNIKA
Lektor: NAGYBÁKAY PÉTER
Fordította: FATUSKA JÁNOS
Katalógusterv: ÖLVE CZKY GÁBOR
Grafika: P. TÓTH ENIKŐ
Fotó: MOHAINÉ VARGA EDIT

Készült
a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma
Nemzeti Kulturális Alapprogram támogatásával

Borítón: A tatai csizmadiacéh kupája

ISSN 1219 6207

2. bővített kiadás

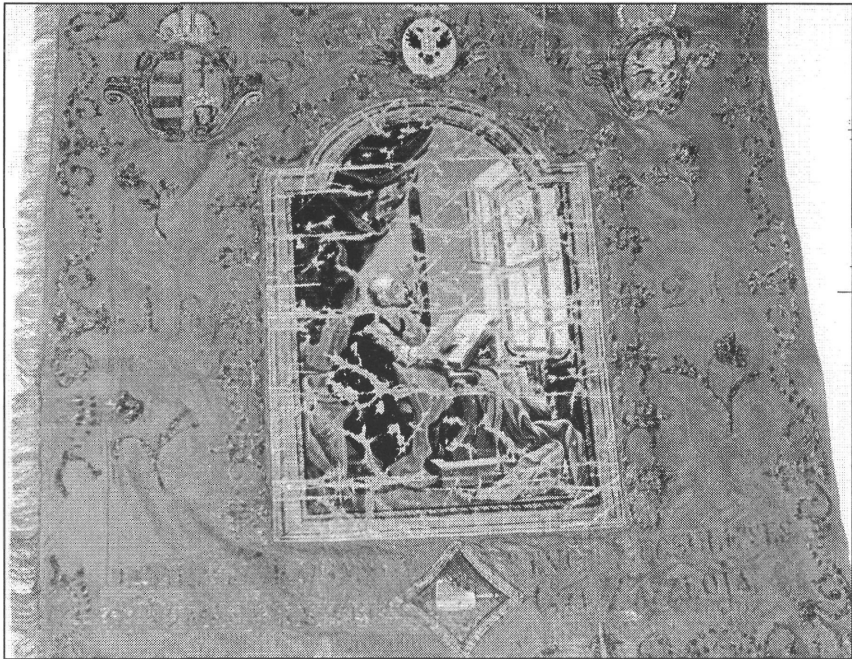
Kiadja a Kuny Domokos Múzeum
Felelős kiadó: FÜLÖP ÉVA igazgató

Nyomda: ALFADAT PRESS Kft.
Felelős vezető: W. CSOMA ÉVA
Példányszám: 500

Tata 2003

TARTALOM

Jegyzetek	18
Forrásközlés	19
A gombkötő legénycéh articulusai	19
Mestereskü	25
Katalógus	28
I. Iratanyag	28
1. Az asztaloscéhre vonatkozó iratok	28
2. A csapócéhre vonatkozó iratok	28
3. A csizmadiacéh iratai	28
4. A fazekascéh iratai	28
5. A gombkötőcéh iratai	28
6. A kádár céh iratai	29
7. A kerékgyártó céh iratai	29
8. A kötélgyártócéh iratai	29
9. A kovácscéh iratai	29
10. A mészároscéh iratai	29
11. A szabócéh iratai	30
12. A szűrszabócéh iratai	30
13. A szűcscéh iratai	30
14. A takácscéh iratai	31
15. A tímárcéh iratai	31
16. A vargacéh iratai	32
17. A molnárcéh iratai	32
18. Általános, ill. pontosan meg nem határozható céhekhez kapcsolódó iratok	32
II. Tárgyi anyag	33
1. Céhládák	33
2. Céhpecsétek	35
3. Céhkancsók és serlegek	36
4. Céhzászlók	37
5. Egyéb tárgyi anyag	38
Táblák	

1. kép: A mészároscéh zászlója, A oldal
2. kép: A mészároscéh zászlója, B oldal

15. században, Mátyás uralkodása alatt, „...az oly rövid időszakban kezdődött, tartott és múlt el Tata várának virágzása és boldogsága. Mert Mátyás hirtelen távozásával az élők közül minden dologban nagy fordulat következett be Magyarországon.”¹

A 17. század elejére, a török dúlás és a rendszeres hadiesemények hatására Tata csaknem teljesen néptelenné vált. 1608-tól kísérletet tettek a város újbóli benépesítésére, melynek átmeneti sikerét egy 1614-ben kelt adóösszeírás bizonyítja. Tatán ekkor már 72 család lakott, akik megtelepedését öt évi adómentesség ígéretével próbálták tartóssá tenni.²

Tata lakosságának gyarapodása a 17. század közepén indult meg. Ezt a folyamatot a török uralom alól való felszabadulás (1686) felgyorsította. Az 1695-ben készült összeírás 223 családot jegyzett fel,³ de a város lakossága a 90-es évek elején még ennél is több lehetett, mert 1691-ben és 1693-ban pestisjárvány tizedelte meg a lakosságot.

A 17. század elején a lakosság elsősorban mezőgazdasággal foglalkozott, bár az 1614. évi összeírás már a következő iparosokról is említést tesz: 3 csapómeszter, 1 szabó, 1 kocsi gyártó és egy szűcs.⁴

Az iparosok létszámából arra következtethetünk, hogy az általuk előállított termékek még a helyi szükségletek kielégítésére sem voltak elegendők. Iparosrétegről tehát még nem beszélhetünk.⁵

A 17. század közepén azonban, a lakosság létszámának meglehetősen nagy ingadozása ellenére megnövekedett az iparúzóknak száma. A nagyarányú betelepülés következményeként 1695-ben Tatán és Tóvároson már 71 iparos lakott: 1 asztalos, 1 borbély, 35 csapó, 4 csizmadia, 4 fazekas, 2 kovács, 2 mészáros, 5 molnár, 6 szabó, 1 szíjgyártó, 2 szűcs, 1 takács és 7 varga. A mesterek jelentős része már csak ipari tevékenységéből élt, neveik mellett az összeírásban a következő megjegyzés szerepel: „*semmi facultása nincsen ... mestersége után élődik...*”⁶

A céhek, melyek az egyazon terméket készítő, mester jogot nyert kézművesek érdekvédelmi, gazdasági és vallási szervezetei, jellemzően a feudális gazdaság intézményei. Európa nyugati felén már a 11–12. században megkezdték működésüket. Magyarországra, kissé megkésve, csak a 14. században jutottak el, s a török által meg nem szállt területeken ettől kezdve töretlen volt a fejlődésük. A török uralom alól felszabadult területek jelentős részén azonban csak a 17–18. század fordulóján indult meg a spontán céhesedés. Hozzájárult ehhez, hogy az ország gazdasági elmaradottságának felszámolása érdekében, a török kiűzését követően a bécsi udvar nem tett határozott lépéseket. Jelentkezett ugyan egy, a céhek tevékenységének korlátozására vonatkozó igény, de ez csak később, elsősorban Mária Terézia uralkodása idején nyert kifejezést rendeletek formájában. A 17. század végén benépesülő területeken tehát még egy, a középkorból származó iparszerkezeti forma kezdte meg működését.⁷ Nagyobb létszámban Tatán és Tóvároson is csak ekkor váltak jellemzővé. Az iparosodás már említett folyamata miatt azonban városunkban már a 17. század közepén megjelentek az első céhek, nevezetesen: a tatai takácsok 1633-ban kapták articulusaikat (céhszabályzatukat) a pozsonyi takácscéhtől, mint főcéhtől,⁸ ugyanebből az évből

ismert a szabócéh pecsétje,⁹ a szűcsök pecsétje 1644-ből származik,¹⁰ a tatai mészárosokról pedig az 1660-as évektől vannak információink.¹¹

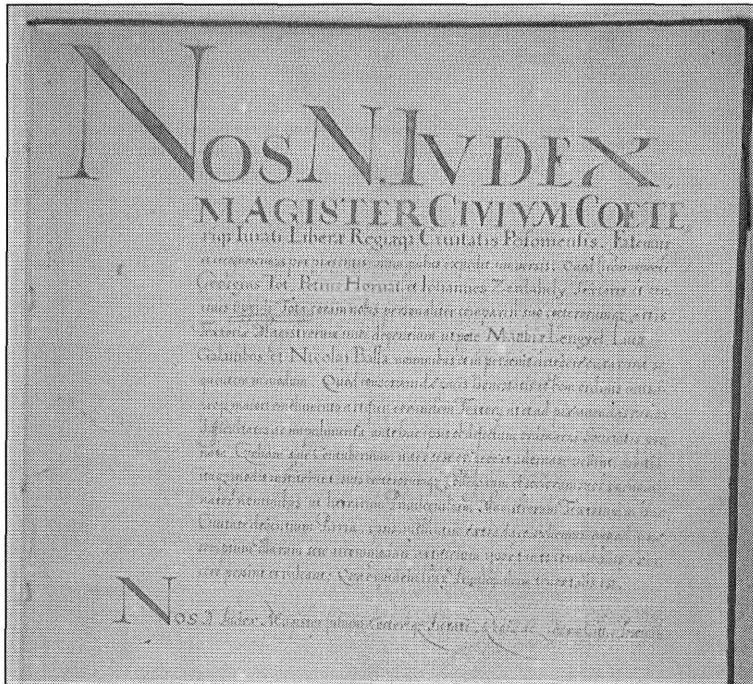
A céhalapítás második nagy hulláma Tatán a 18. század első évtizedeiben jelentkezett. Az 1715. évi összeírás 4 csizmadiamestert említ,¹² de a céhszervezet működéséről az első biztos adatunk 1716-ból származik.¹³ Bár az 1965. évi összeírás már öt molnármeestert említ,¹⁴ s ugyanebben az időben Tatán és Tóvárosban már – a helyi vízrajzi adottságokat jól kihasználva – 9 malom működött,¹⁵ a molnárok céhének megalakulásáról az első adataink csak 1716-ból származnak.¹⁶ Bár a céhre vonatkozóan meglehetősen hiányosak az információink, feltételezhető, hogy a céhben dolgozó mesterek létszámának növekedése nem volt nagy, hiszen önálló mesterré csak akkor válhatott a segéd, ha képes volt malom vásárlására vagy bérlésére, ez pedig jelentős összeget jelentett.¹⁷

A fazekasok céhe – a céhláda és a céhpecsét¹⁸ tanúsága szerint – 1722-ben alakult meg, a komáromi fazekascéh fiókcéheként, feltételezhető azonban, hogy már a 17. században is éltek a városban e mesterséget űző iparosok, hiszen már az 1614. évi összeírás is említést tesz a „fazekasok házárol”¹⁹

A 18. század közepére Tata iparosodásának folyamata felgyorsult. Ennek oka, hogy 1727-től az Esterházy család birtokába került. A földesúr személye meghatározó a város élete szempontjából, hiszen a mezőváros lakói jogállásuk szerint jobbágyok, s mint ilyenek, a földesúr joghatósága alá tartoznak. Az ő engedélye és megerősítése kell a céhalapításhoz, az ő támogatása kell a városi polgárjog elnyeréséhez, amely a céhes mesterré válás alapvető feltétele. A korábbi időszakban a város tulajdonosai sűrűn váltogatták egymást. 1646-ban Csáky László birtokába került a terület, 1695-től három bérlő fennhatósága alá tartozott a város, majd 1698-tól Krapff Ferenc lett az új tulajdonos. A Krapff családtól vásárolta meg Esterházy József az uradalmat. Az ő irányításával indult meg az 1730–40-es évektől a szlovákok és a németek betelepítése, akiknek egy jelentős része ipari tevékenységet folytatott. A század közepétől kezdve tudomásunk van önálló, német mestereket foglalkoztató, valamint vegyes nemzetiségi összetételű céhek működéséről. A külföldi telepéseknek az iparba való bekapcsolódását segíti elő az 1723. évi 117. tc., amely lehetővé teszi, hogy „különféle nemű kézműveseket hívjanak az országba, a közterhektől való és tizenöt éven át tartó teljes mentesség biztosításával.”²⁰

Ebben az időszakban indult meg Tata gazdaságának dinamikus fejlődése. Egy 1766-ban készült körlevél a következő foglalkozású mesterek tevékenységéről tudósít: szabó, csapó, csizmadia, takács, bognár, fazekas, varga, mészáros, molnár, szűcs, harisnyás, mézespogácsás, gombkötő, szíjártó, német varga, magyar süveges, kalapos, kovács, lakatos, borbély, nyerges, kötélverő, ács, kómíves, pék, német és magyar asztalos, posztós és nyíró, tímár, ruhafestő, fehértímár, pintér, üveges, szappanyos, kőfaragó, esztergályos, serfőző.²¹ Nedeczky István főszolgabíró körlevelét az imént felsorolt mesterségeket űző céhmestereknek címezte. Ezzel szemben a többi rendelkezésünkre álló forrás, erre az időszakra vonatkozóan csak a következő céhek létezését igazolja: csapó, csizmadia, fazekas, gombkötő, kovács, mészáros, molnár, szabó, szűcs, takács, varga.²²

A céhek megalakulását és működését rendeletek szabályozták. A 18. század közepéig egy céh megalakításához a földesúr engedélye volt szükséges. Mária

3. kép: A tatai takácsceh 1683. évi articulusainak első lapja

Terézia uralkodása időszakában ez ügyben is gyökeres változások álltak be. Egy 1761. évi céhügyi rendelkezés alapján a földesurak által adományozott kiváltságlevelek érvényüket veszítették, s ezeket egy, a királyi kancellária által adományozott privilégiummal cserélték fel. Ezután újították meg a tatai takács, mészáros, csizmadia és kovács céh privilégiumait is.²³ Ezzel a rendelkezéssel ugyan nem szűnt meg a földesúri joghatóság a mezővárosi iparosok felett, de a céhprivilégiumok kibocsátása a Helytartótanács joga lett.²⁴ Ekkor kezdődött meg a céhszabályzatok egységesítése. A céhszabályok, azaz articulusok foglalták össze a céh legfontosabb szokásait, a céhbe tartozó iparosok kötelezettségeit. A korai időszakban ezek az articulusok egyedi szokásokat is rögzítettek, Mária Terézia korától kezdve az egyedi jelleg eltűnt, és kis eltérésektől eltekintve egyforma céhszabályok jelentek meg.

A céh tevékenységi- és hatásköre meglehetősen széles volt. Élén a céhmester állt. A csizmadia céh articulusai a céhmester választásáról a következőképpen rendelkeztek: „A Czeh mesternek választása minden esztendőben a czéhnek esztendő napján tartassék, ugy hogy öszve gyülekezővén a czéhbéli mesterek, a volt czéh mester vagy az kinek keze alatt voltak a czéh jövedelmei...”.²⁵

A korábban, 1716-ban keletkezett molnár céh articulusai azonban a céhmester választását csak két évente írták elő.²⁶ A céhmesterré válásig hosszú és göröngyös utat kellett bejárni a vállalkozó kedvű ifúnak.

Az inasidó általában három esztendeig tartott:

„Valamely Inas Takács Mesterséget tanulni akaria, három Esztendeigh az regi szokás szerint tanulyon.”²⁷

Az inasévek után következtek a legénysorban eltöltendő esztendőök. Azokban a városokban, ahol egy-egy iparágban sok legény tevékenykedett, külön legénycéheket alakítottak. A tatai céhek esetében négy ilyen szervezetről vannak adataink: a fazekasok legényei 1767-ben, a takácsok legényei 1772-ben, a csizmadiáké 1780-ban, a gombkötőké pedig 1755-ben alakítottak legénycéheket, ez utóbbinak articulusai is fennmaradtak.²⁸ Ennek alapján alkothatunk képet a gyakran nem is oly könnyű legényévekről. A legénynek a céhbe való belépéskor először be kellett mutatnia a tanulólevelét, amely igazolta a letöltött inaséveket, majd két heti próbaidőt kellett teljesíteni: „két hetet bé töltvén illik föl kelni az Asztaltúl az Mester Leginynek, és meg kérdeni az Gazdájátúl, ha teczik é az Gazdájának Szolgálattya, a' vagy nem?”²⁹

A munka a legénynek és a mesternek is kora hajnalban kezdődött:

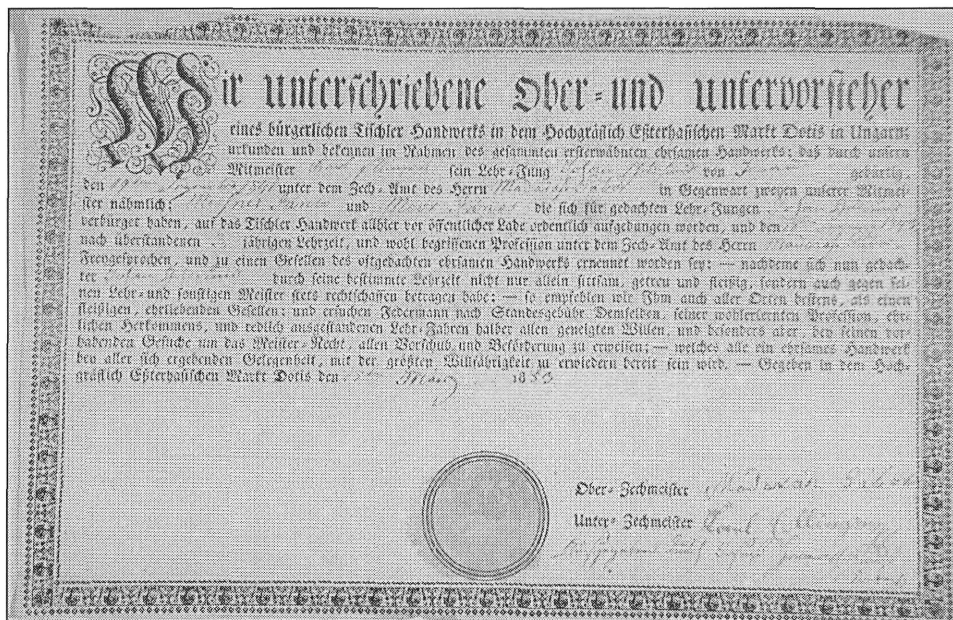
„Az Mester Leginynek Tisztje az légyen, hogy Szent Mihály naptul fogvást Husvétig gyertyánál munkálkodgyék reggell négy óraker föl kelvén, esteve kilencz óráig, nyárban pedig még lát,...”³⁰

A legény, ha valamilyen mulasztáson kapták, vagy ha valamilyen nem legényhez méltó „erkölcselen” cselekedetet követett el, büntetés pénzt tartozott fizetni.

A legények szolgálatának ideje céhenként változó volt. A mészárosoknál a legényidő legalább kilenc esztendeig tartott, s ez alól csak nagyon kevés kivétel volt.³¹ A céhek nagy többségében azonban az általános a három éves szolgálat volt. A tatai takácsok 1717. évi articulusai erről a következőket mondják:

4. kép: A tatai mészároscéh tanulólevele 1817-ből

5. kép: A tatai asztaloscéh tanulólevele 1853-ból

„Ha pedig az olyan ifju szokás szerint három esztendő beli szolgálattját el végzi az ő maga Meistere a Böcsületes Czéhnek Taxát valamint fölvételekor letenni köteleztetik...”³²

A mesterlegény felszabadulása után két héten belül köteles volt a tanulólevélét kiváltani. A tatai takácsok articulusai szerint: „Az olyan Mester Legény föl szabadulása után tartozik leg alább tizen negyed nap alatt tanulo Levelét kiváltani a' Czéh Ládából, és azért az Böcsületes Czéhnek ött forintot kel adni, az után három esztendeig vándorlani kölletik; ... A Czéhbeli Mester Embereknek a Fia csak két esztendeig vándorlani tartozik.”³³

A mészároscéhben³⁴ – valószínűleg a hosszú legényidő miatt – valamint a molnároknál³⁵ nem volt kötelező a vándorlás.

A mesterré váláshoz azonban még egy nagyon fontos próbát kellett a vándoréveit letöltött legénynek teljesíteni. Mária Terézia 1766-ban hozott szigorú rendelete a háromévi vándorlást kitöltött legénynek kötelezővé tette a remekmunka elkészítését, bár ezt korábban a céhszabályok is megszabták.³⁶ A rendelet kibocsátására azért volt mégis szükség, mert a legényeket gyakran pénzért felmentették a remekelés alól.

Másik gyakori visszaélés volt, hogy a mesterek olyan remek elkészítését írták elő, amely nehezen vagy csak nagyon nagy költséggel volt elkészíthető. Ezt az indokolta, hogy az iparosok sok helyen minden eszközzel igyekeztek meggátolni a mesterek létszámának megnövekedését, a legények céhbe jutását.³⁷

A tatai céhek remekkészítési szokásairól meglehetősen keveset tudunk. Az egyik legrégebbi céhben, a szűcsöknél – mivel a céhnek magyar és német nem-

6. kép: A tatai fazekascéh céhremeke

zetiségű tagjai is voltak – kétféle remeklés volt. A magyar szűcsnek egy cigány ködmönt kellett elkészítenie, egy rókabőrt kikészítenie és egy pár ujjas kesztyűt varrnia. A német szűcsnek egy női ruhát kellett kibélelni, egy rókabőrt kikészíteni, egy pár ujjas kesztyűt varrni és egy sárga ködmönt készíteni az oroszlandiai viselete alapján. Később ezeket a remeklési szokásokat egységesítették.³⁸

A 1753-ban – a céhpecsét³⁹ keltezése alapján – megalakult német vargák céhében a következő remeket kellett elkészíteni: egy pár régi divatú magas csizma, és egy pár selyembársony női bakancs. Természetesen a remeklési szokások az idő múlásával és a divattal változtak.

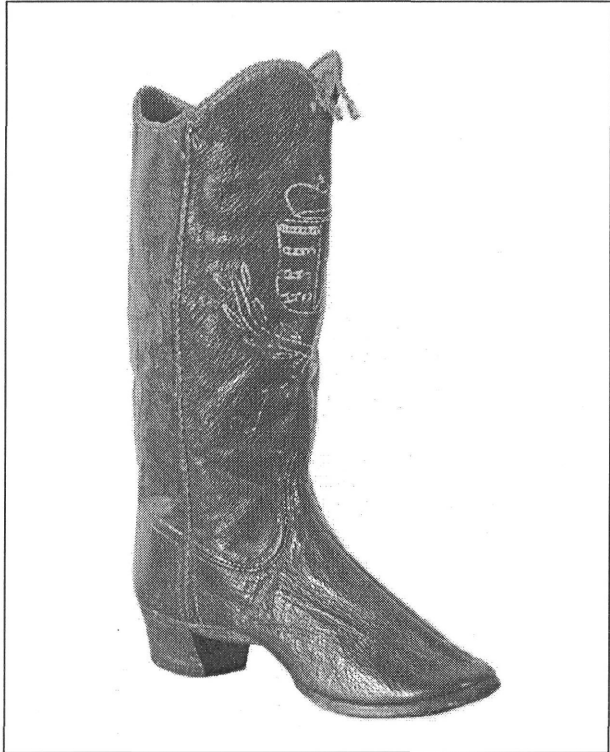
A céhbe való felvételkor céhenként változó összegű taksát kellett fizetni – ez volt az ún. mesterforint – valamint meg kellett adni a céhnek az ún. mesterasztalt, ami a céh minden tagjának étellel, itallal való megvendégelését jelentette. Ezt a szokást rögzíti a tatai takácsok 1717. évi szabályzatának egyik articulusa is.

A mesterjelölt tartozik „...a’ Böcsületes Czéh beli Meštereknek 20 forintot az ebédért nem különbben ugy nevezvén az Mešter forintot; két funt viasz gyertyát a’ Czéh Ládába adni.”⁴⁰

Ez a kitétel 1761., vagyis Mária Terézia szigorú céhügyi rendeletének megjelenése után nem szerepelt a céhszabályzatokban, így a tatai takácsok, a királynő által megújított 1771-es szabályzatában sem. A következőket olvashatjuk itt:

A felvételt nyert mestert „a Czéhbeli Taxául tizen öt forintokat, felét ugyan mingyárt, felét pediglen az Esztendő forgása alatt le tévén a Czéh Ládájába, sza-

7. kép: A tatai csizmadia-céh céhremeke

*bad légyen néki ugy mint más Meſter Embereknek Meſterséget folytattni, ... Továbbá minden vendégeskedések és idogálások meg tiltattnak, nem is léſzen szabad ezen Czéhnek az olyan Uj Meſtereket vagy Ebéd, vagy ital adással akár mely Színy és Fogás alat terhelni.*⁴¹

Azok az elsősorban paraszti származású iparúzóok, akik nem tudták a céhbe lépéssel járó költségeket és egyéb terheket vállalni, mint céhen kívüli kontár iparosok kénytelenek mesterségüket folytatni. A céhbeli meſterek a 18. században még a városi és megyei hatóságok teljes egyetértésével folytatták küzdelmüket a kontárok ellen. A tatai takácsok 1771. évi articulussai a következőket írják ezzel kapcsolatban:

*Az országos vásárokon és sokadalmakon árulni a „Czéken kívül való Takács Meſter Emberek, vagy is kontárok tilalmaztattnak, hogy ezen Czéhes Meſtereknél hiszen találandó Takács kézi Munkát, és Szövést Vásárokon, és Sokadalmon kívül ebben a' Mező Városban bé hozni, és ezen Czéhbéli Takács Meſtereknek kárával nyilván, vagy alatomban árolni, eladni, vagy is Takács Meſterséget űzni, és pénzért dolgozni ne merészellyenek, és semmi képpen ne kontárkodgyanak, a' kiben is ha valaki tapasztaltatik, az ollyatin a' Czéh Meſter által az Földes Uraságnak adandó jelentésére érdeme szerint moddal büntetessék, vagy a' Mező Városbul is ki parancsoltassék, ...”*⁴²

A céhes meſterek mindennapi életét és munkáját szigorú szabályok határozták meg. A céhszabályzatok megszabták a munkaidőt, előírták az iparos által elkészített munka minőségét és mennyiségét, szabályozták a munkabért és a

termékek árát. Ez utóbbi kérdéssel kapcsolatban már a 17. századtól megjelentek a vármegyei árszabályzatok, az ún. limitációk,⁴³ amelyek abból a célból keletkeztek, hogy elejét vegyék az árdrágításnak.⁴⁴

A céhek a gazdasági tevékenység szabályozása mellett erős befolyást gyakoroltak az iparúzóknak – az inastól a céhmeisterig – vallási szokásaira. A 18. század első éveiben készült összeírás feltünteti az iparosok vallási hovatartozását is. Ebből megállapítható, hogy az ekkor Tatán tevékenykedő hetven mester mintegy 77%-a lutheránus vagy a kálviniista vallás híve.⁴⁵ Ennek ellenére már a 17. század végén kiadott céhszabályokban a katolikus vallás gyakorlására felszólító rendelkezések szerepeltek. A molnárcéh 1716. évi articulusaiban a következők állnak:

„Mivel mindennek előtte Istennek ő Szent Felségének dicséretit, minden keresztény Embernek megh kell adni. Annak okáért ezen betsülletes Molnár Céhben való Mester Emberek, Legények és Inasok tartozzanak szokot üdőben Isteni Szolgálatokban jelen lenni, és azon kívül Romai Catholica Anya Szent egyháznak Szükségére ezen Céh tartozik minden esztendőben hat font viaszszat az egyház Fiának kezében adni...”⁴⁶

A katolikus hit előretörésével egyidőben egyre több céh szabályában fogalmazódott meg az a gondolat, hogy a céh tagjai csak a katolikus vallást gyakorolhatják. Megfigyelhető azonban egy bizonyos fokú vallási türelem is. Ennek bizonyítására álljon itt egy 1716-ból származó, a tatai csizmadiacéhhez írott levél töredéke:

„Primo. Az Luthoránus és Calvinista Vallásson lévő külső mester embert nem léssen szabad ezen Chébe bé venny, hanem egyedül az Romai Catholika Religion valókat. Az kik most aőto Luthoránus és Calvinista mester emberek vannak, azok az Chében megh maradnak és az eő Fiokis ezen Chébe magokat be adnny szabadok léssen.

Secundo. Ché Mester és Atya Mester mindenkor Catholika Religion való fog lenni, hanem az Ché Ládáinak két kulcsa fogh lenni, egyik kulcs fogh Ché mesternél alanni az mássik kulcs pedigh Luthoránus és Calvinista Mesternél, melyet kulcsós Mesternek fognak nevezni...”⁴⁷

Elsősorban az ilyen megszorító intézkedések hatására indult meg a katolizáció. A csizmadiacéh 1749-ben készült névsorából megállapítható, hogy ekkor a céh 25 tagja közül már csak két mester nem volt katolikus.⁴⁸

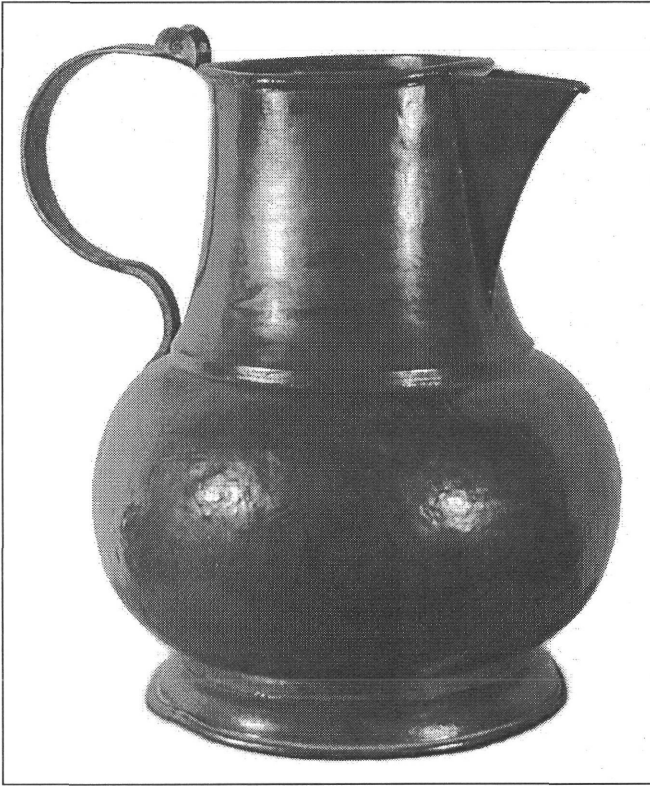
Mohl Adolf adatai szerint Tatán 1745 és 1848 között 235 zsidó, lutheránus és kálviniista tért át a katolikus vallásra.⁴⁹ Valószínűleg felerősítette ezt a folyamatot Mária Terézia 1761. évi rendelete, amelyben egyebek között a céhek katolikus vallásgyakorlatát is szabályozta.

A 18. század közepétől kezdve a céheket kötelezik, hogy zászlókat készítsenek, amelyeket a templomban kell elhelyezni.⁵⁰ A zászlókat ünnepélyes szentmisén szentelték fel,⁵¹ és szerepük is elsősorban az egyházi ünnepeken volt. Ilyen fontos egyházi szertartás volt minden céh életében az évenként megtartott szentmise. Ezt gyakran az általános egyházi ünnepekhez kapcsolódóan tartották meg: Gyertyaszentelő Boldog Asszony ünnepén a csapócéh, Szeplőtelen Boldog Asszony ünnepén a csizmadiacéh, Pünkösöd harmadnapján a tákáscéh, Vízkereszt napján a magyar vargák, úrnapi nyolcadának 2-ik napján a

8. A tatai takáscséh ládája
9. kép: A tatai szúcscséh ládája

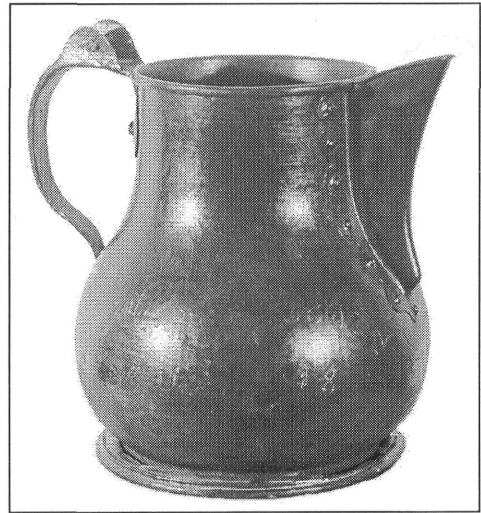
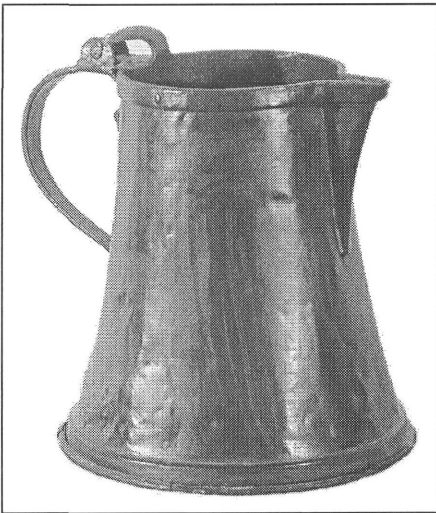

10. kép: A tatai csizmadiacéh kancsói

11. kép: A tatai csizmadiacéh kancsói

12. kép: A tatai csizmadiacéh kancsói

német vargák, Keresztelő Szt. János ünnepén a fazekasok, Szt. Mihály napján a juhászok, és farsang valamelyik napján pedig a mészárosok tartottak szentmisét.⁵² Másik elterjedt időpont védőszentjeik ünnepe volt. A bognárok Szt. Katalin (kerékbetörése miatt), a posztósok Szt. Jakab (aki a gyapjúványolók rúdjától szenvedett vértanúságot) és Szt. Szevérus (ravennai takács majd püspök volt), a csapók Szt. Márton (aki posztóköpenyének levágott darabját egy koldusnak ajándékozta, aki talán Jézus lehetett), a csizmadiák Szt. László (akit a barokk időktől kezdve díszmagyarban és csizmában ábrázoltak), a német vargák pedig Szt. Erhárdt napján tartották meg szentmiséjüket.

A 18. század második felében a tatai céhek virágkorukat élték. A céhek jelentős része ugyan csak a helyi ill. a környező falvak szükségleteinek kielégítésére termelt, de volt néhány iparág amely nagyobb piacörzet ellátására is képes volt. Ezek közé tartozott a csapóipar, amelynek jelentőségét már Esterházy József felismerte. Ezt bizonyítja, hogy 1729 és 1750 között – földesúri alapítású – posztómanufaktúra működött Tatán.

Az iparág fellendülése azonban nem a manufaktúrához, hanem a céhes iparhoz köthető. A cég létezéséről az első hiteles információk 1749-ből származik, ekkor készült a cég pecsétje.⁵³ Az adóösszeírások adatai szerint azonban már a 17. század végén, 1695-ben is,⁵⁴ valamint a 18. század elején, 1720-ban 46 iparos üzte ezt a mesterséget.⁵⁵ Valószínűsíthető tehát, hogy már 1749 előtt működött egy szervezet, amely az ezen iparágat művelő mestereket fogta össze.

A csapók, akiket más néven posztósoknak is neveztek, a gyapjú feldolgozásával, szövésével és a kész posztó tömörítésével foglalkoztak. A munkafolyamat ez utóbbi fázisát nevezték kallatásnak, aminek lényege az volt, hogy a posztót néhány napig felváltva hideg, meleg vízzel locsolták, majd az ún. kallómalmokba vitték, ahol további állandó locsolás mellett egy malomkerék által megemelt dorong segítségével sulykolták, egészen addig, míg a posztó megvastagodott és sűrűvé vált. Ezután a kész szövetet kifeszítették és megszáritották.⁵⁶

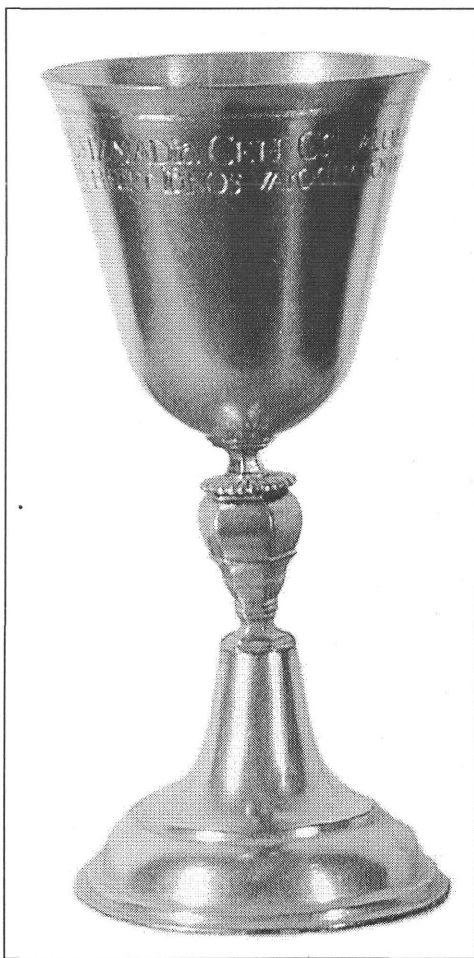
Az iparág Tatán és Tóvároson való meghonosodását a két város vízrajzi adottsága tette lehetővé. A 18. században már 6 kallómalom működött, amelyek az uradalom tulajdonában voltak, s amelyekben a céhes mesterek bér befizetése mellett kallathattak.⁵⁷

A posztó elkészítéséhez szükséges alapanyag beszerzése nem volt mindig könnyű feladat. A gyapjút főként az Alföldön vásárolták, nevezetesen Békés és Csongrád, valamint Pest, Pilis és Solt vármegyékben.⁵⁸ A vásárlásnál a mesterek nagyon gyakran hátrányos helyzetbe kerültek a gazdag zsidó és görög kereskedőkkel szemben. A kereskedőkkel szembeni védekezésnek egyik módja az volt, hogy a mesterek a Helytartótanáctól kértek védelmet, amit egy 1760-ban kelt, a tatai csapómeesterek folyamodványára írott válaszlevél bizonyít, amelyben a Pest, Pilis és Solt vármegye beli városoknak és helységeknek megparancsoltatik, hogy a tatai csapómeestereknek „*a magok lakossaival adattasák megh alkudandó áron a' Gyapjút és ha immár akár zsidó akár pedigh Görög Kereskedő arra megh alkudott, és foghlatót is adott vagy talán egész árát is letette volna, az olyan Gyapjút le tartóztassák vissza; az ollyatin ... Zsidó, vagy Görögh kereskedőnek: a' kik csak magok használt egyedül azal keresik, ezek pedigh köz*

jónak szolgálnak, és nékiek a' F. Királyi Helytartó Magyar Országgi Tanács által ezek előtt elsőség adatot;...”⁵⁹

A védekezés másik módja, az országban működő céhek összefogása volt. 1774-ben Pápa városában gyűltek össze a fehérvári, palotai, veszprémi, tapolcafői, pápai, tatai, szombathelyi, zalaegerszegi, győri, tapolcai és ozorai csapómeesterek, és megállapodtak abban, hogy a kereskedőkkel szemben egységesen fognak fellépni, valamint törekedni fognak arra, hogy a vásárlandó gyapjú árát minél lejjebb szorítsák.⁶⁰ A megvásárolt gyapjú szállítása szekérrel történt, majd Pestnél hajóra rakták, és ilyen módon jutott el az áru rendeltetési helyére.⁶¹

A tatai csapómeesterek által szőtt termékek közül a pokróc és a szűrposztó volt a legjellemzőbb.⁶² Ez utóbbiból készült a magyar parasztság egyik jellegzetes ruhadarabja, a szűr. A 18–19. század fordulóján 13.000 vég posztót állítottak elő, amely 52.000 szűr elkészítéséhez volt elegendő. A meesterek száma ebben az időszakban 200 körül lehetett.⁶³ A felsorolt adatok azt bizonyítják, hogy a tatai csapóipar a helyi igényeken túl szélesebb piacörzet ellátására is képes volt.

13. kép: A tatai csizmadiacéh serlege

14. kép: A tatai csapócéh ládája

Ez azonban csak egyedi példa, a céhek nagy többsége a 19. század első évtizedeitől már nem volt képes megfelelni a megnövekedett igényeknek. Az ipar fejlődésében egyre inkább visszahúzó szerepet töltek be. Merev szabályokkal a céhez iparon kívüli konkurencia elleni küzdelmükkel gátolták a tőkefelhalmozódás egyébként is lassú folyamatát. A reformkor nagy politikai gondolkodóinak majd mindegyike megfogalmazza kételyeit a céhek fenntartásával kapcsolatban. Széchenyi a következőket írja: *„Milly szomorúk továbbá a Czéhek következési, melyek által az ipar- és természeti ügyesség olly szűk korlátok közé szorittatik, hogy tehetlenebb s eképp sokkal számosb rész soha nem szabadíthatja meg magát a felkent mesterek önkényitül, kik midőn az alattok dolgozókon uriásan hatalmaskodnak, egyszersmind a nagyközönséget is korántsem művészi ügyességök, hanem csupán csak összeröffenési talentumok által, tetszésök szerint taksálják.”*⁶⁴

A 19. század folyamán sorozatban születnek a céhek tevékenységének korlátozásáról szóló törvények, de felszámolásukra ekkor még nem került sor. A külföldi termékek behozatalával és a gyáripár megjelenésével egyidőben azonban megindul az egyes céhes iparágak hanyatlása. A céhek eltörlésére csak 1872-ben került sor, amikor az új ipartörvény megjelent, amely kimondja az iparüzés szabadságát, utat nyitva a kibontakozó gyáripárnak.

A tatai céhek többsége is ekkor szűnt meg. A még ekkor a céhekben tevékenykedő mesterek mintegy kétharmada az 1884. évi Ipartestületi törvény adta lehetőségeket kihasználva megalakította a Tata-Tóvárosi Ipartestületet, s ennek keretei között folytatta tovább mesterségét.

JEGYZETEK

- ¹ BÉL MÁTYÁS: *Az újkori Magyarország földrajzi-történelmi ismertetése.* Komárom vármegye. Tatabánya 1989, 46.
- ² BIRÓ ENDRE: *Tata története 1526-tól az Esterházy uradalom létrejöttéig.* In: *Tata története I.* (Szerk.: Biró E.) Tata 1979, 187–239, 209. (A továbbiakban: BIRO 1979)
- ³ MOL P. 198. fasc. 24. No. 380.
1965. június 23.
- ⁴ BIRO 1979, 210.
- ⁵ KRING MIKLÓS: *A tatai csapómeสเตอร์ek. Helytörténeti adatok a magyar posztószövő ipar múltjából.* Dománovszky Emlékkönyv. Bp. 1937, 395. (A továbbiakban KRING 1937)
- ⁶ MOL P. 198. fasc. 24. No. 380.
- ⁷ *Magyarország története IV/1 1686–1790.* Bp. 1989, 123–124.
- ⁸ Kuny Domokos Múzeum, Helytörténeti Gyűjtemény (KDM HtGy)
Ltsz.: 55.11.4.
- ⁹ Magyar Nemzeti Múzeum MNM 232/1870 II.1. A szabócéh pecsétje.
- ¹⁰ KDM HtGy. Ltsz.: 51.173.12.
- ¹¹ KDM HtGy. Ltsz.: 89.627.1.
- ¹² MOL P. 198. fasc. 20. 1647–1749.
- ¹³ MOL REGNIC H.I. No.1.fr.1.
- ¹⁴ MOL P. 198. fasc. 24. No. 380.
- ¹⁵ BIRO 1979, 212.
- ¹⁶ MOL P. 198. fasc. 20. 1647–1749.
- ¹⁷ TATA-TÓVÁROSI HÍRADÓ 1888. (9. évf.) nov. 24. (47. szám). Vizsolajszky István: A tatai czéhekről c. cikksorozata.
- ¹⁸ KDM HtGy. Ltsz.: 51.177.1., 51.173.5.
- ¹⁹ BIRO 1979, 212.
- ²⁰ Magyar Törvénytár. 1657–1740. évi Törvényczikkek. Bp. 1900, 649.
- ²¹ KDM HtGy. Ltsz.: 55.13.12.
- ²² KDM HtGy. Ltsz.: 51.173.8. A csapócéh pecsétje 1749.
MOL P. 198. fasc. 20 1647–1749. Leirat a tatai csizmadiacéhhez 1716.
KDM HtGy. Ltsz.: 51.173.5. A fazekascéh pecsétje 1722.
Ltsz.: 51.177.1. A fazekascéh ládája 1722.
KDM HtGy. Ltsz.: 55.4.2. A gombkötőcéh számadása 1755.
KDM HtGy. Ltsz.: 55.6.1. A kovácscéh articulusai 1764.
KDM HtGy. Ltsz.: 89.627.1. Esterházy János oklevele a mészároscéhhez 1662.
MOL P.198. fasc. 20. 1647–1749. A molnárcéh articulusai 1716.
MNM 232/1870 II.1. A szabócéh pecsétje 1633.
KDM HtGy. Ltsz.: 51.173.12. A szűcscéh pecsétje 1644.
KDM HtGy. Ltsz.: 55.11.4. A takácscéh articulusai 1633.
KDM HtGy. Ltsz.: 51.173.9. A vargacéh pecsétje 1753.
- ²³ KDM HtGy. Ltsz.: 55.7.4.; 55.6.1.; 51.169.1.; 51.171.1.
- ²⁴ EPERJESSY GÉZA: *Mezővárosi és falusi céhek az Alföldön és a Dunántúlon 1686–1848.* Bp. 1967, 55. (A továbbiakban: EPERJESSY 1967).
- ²⁵ KDM HtGy. Ltsz.: 51.171.1.
- ²⁶ MOL P. 198. fasc. 20. 1647–1749.
- ²⁷ KDM HtGy. Ltsz.: 55.11.4.
- ²⁸ KÖRMENDI GÉZA: *A tatai fazekasság története.* Tatabánya 1988.
TATA-TÓVÁROSI HÍRADÓ 1889.(10. évf.) jan.19.(3. sz.) TATA-TÓVÁROSI HÍRADÓ 1888. (9. évf.)
szept. 15. (37. sz.).
KDM HtGy. Ltsz.: 55.4.2.
- ²⁹ KDM HtGy. Ltsz.: 55.4.1.
- ³⁰ KDM HtGy. Ltsz.: 55.4.1.
- ³¹ TATA-TÓVÁROSI HÍRADÓ 1888. (9. évf.) nov. 17. (46. sz.)
- ³² KDM HtGy. Ltsz.: 55.11.5.
- ³³ KDM HtGy. Ltsz.: 55.11.5.
- ³⁴ TATA-TÓVÁROSI HÍRADÓ 1888. (9. évf.) nov. 17. (46. sz.)
- ³⁵ TATA-TÓVÁROSI HÍRADÓ 1888. (9. évf.) nov. 24. (47. sz.)
- ³⁶ EPERJESSY 1967, 98.
- ³⁷ EPERJESSY 1967, 99.

- ³⁸ TATA-TÓVÁROSI HÍRADÓ 1888. (9. évf.) aug. 18. (33. sz.).
- ³⁹ KDM HtGy. Ltsz.: 51.173.9.
- ⁴⁰ KDM HtGy. Ltsz.: 55.11.5.
- ⁴¹ KDM HtGy. Ltsz.: 51.169.1.
- ⁴² KDM HtGy. Ltsz.: 51.169.1.
- ⁴³ FELHŐ IBOLYA: *A szabad királyi városok és a magyar kamara a XVII. században*. In.: Levéltári Közlemények. Bp. 1946., 219.
- ⁴⁴ KDM HtGy. Ltsz.: 55.13.1.
- ⁴⁵ MOL P. 198. fasc. 24. No. 384.
- ⁴⁶ MOL P. 198. fasc. 20. 1647–1749.
- ⁴⁷ MOL P. 198. fasc. 20. 1647–1749.
- ⁴⁸ MOL P. 198. fasc. 20. 1647–1749.
- ⁴⁹ MOHL ADOLF: *A tatai plébánia története*. Győr, 1909, 101. (A továbbiakban: MOHL 1909)
- ⁵⁰ MOL P. 198. fasc. 20. 1647–1749.
- ⁵¹ MOHL 1909, 98.
- ⁵² MOHL 1909, 99.
- ⁵³ KDM HtGy. Ltsz.: 51.173.8.
- ⁵⁴ MOL P. 198. fasc. 24. No. 380.
- ⁵⁵ MOHL 1909, 248.
- ⁵⁶ KRING 1937, 403.
- ⁵⁷ KRING 1937, 405.
- ⁵⁸ MOL P. 198. fasc. 42. 1785–1798.
- ⁵⁹ MOL P. 198. fasc. 42. 1785–1798.
- ⁶⁰ EPERJESSY 1967, 123.
- ⁶¹ MOL P. 198. fasc. 42. 1785–1798.
- ⁶² KRING 1937, 409.
- ⁶³ KRING 1937, 406.
- ⁶⁴ SZÉCHENYI ISTVÁN: *Stádium*. Lipcse, 1833, 265–266.

FORRÁSKÖZLÉS

A gombkötő legénycéh articulussai

KDM HtGy. Ltsz.: 55.4.1.

MI NEMES TATA MEZŐVÁROSÁBAN LAKOZÓ BÖCSÜLETES GOMBKÖTŐ CZÉH Béli Mesterek nevezet szerint Lévai János Volák György Mézes János Mező Pál Novák Mártony Urbán János mivel rend tartásunk, s Mesterségünk szebb gyakorlására való nézve az Méltóságos Uraság Akaratyából Czéhet szerzetünk, Mi is az böcsületes Gombkötő Ifjú Társaságnak rendtartásit az Czéhünk Articulussaihoz mindenekben Istenessen alkalmaztatni kívánván, ez levelünk rendiben egyenlő akarattal adgyuk ki, melynek magyarázattya e kiben következik a' mint is az

ELSŐ ARTICULUS: Hogyha valamely Mester Leginy ebben az Mestersígben tudós, és ha ebben az Városban jönne, es maradni valamely Meesternél akarna, az Meesternél a' kit az böcsületes Mesterek közül minden Esztendőben ell választanak, melyet Attya Mesternek szoktanak nevezni, az az minden Vándorló Gombkötő Mester Leginyeket szállására a' vagy házába be fogadni, és azoknak ételt adni, és munkát nekik kereseteni tartozik annak fölötte az Attya Mester az öreg Meistereken ell kezdvén mind az Ifjú Meisterekig, és a' kinek eő közülők

15. kép: A gombkötő legénycéh artikulusainak első lapja

szolgája nem lisen, az az Böcsületes Meſter Leginy nála maradgyon, és valamedig akarja, addig munkálkodhatik, az búcsú hét, két hét, hogy ha az Meſter Leginy el mulattya az két hetet, csak egy nappall is, az után meginten ne légyen szabad búcsúzni két hétig. Vizsontag proba hét, két hét, két hetet bé töltvén illik föl kelni az Asztaltúl az Meſter Leginynek, és meg kérdeni az Gazdájátúl, ha teczik é az Gazdájának Szolgálattya, a' vagy nem?

MÁSODIK ARTICULUS: Hogy ha valamely Gombkötő Leginy ebben az Várasban jönné, szükség légyen az Tanuló levelét elő hozzon, hogy ha igaz Czéhben tanult é, és az eő Esztendejét ki töltötte é, annak föllötte szükség az Dekánynak meg tudakozni attá é megh az Társ poharat az Jövevény Leginy, ha meg nem attá, az Attya Meſter akarattýából hadgyanak két hetet néki, hogy készülyen hozzá az Társ pohár meg adásához, ha az meg hagyott napra hozzá nem készül, és az Társ poharat meg nem akarja adni szabad légyen az Attya Meſternek az Iffju Leginyek által zálogját hozatni. Az mely Meſter Leginy mag attá az Társ poharat járjon heti bére harmincz pénz, és fél heti béresnek tizen harmad fél pénz. Az mely Meſter Leginy meg nem attá volna az Társ poharat és az több böcsületes Leginynek az Articuluſt olvasnák küldessék ki az Meſter Leginy. Vizsontag az ki az Igasságot nem halgatta, és elolvassán ellötte, téessik le véle tizen két pénz.

HARMADIK ARTICULUS: Az Meſter Leginynek Tiszttye ez légyen, Hogy Szent Mihály naptul fogváſt Husvétig gyertyánál munkálkodgyék reggell négy órakor föl kelvén, este kilencz oráig, nyárban pedigh mégh lát, vizsontag Szent Mihály estvén tartozik az meſter adni egy ludat, egy pint bort, és ilyen okkall, hogy ha el tudgya é ell csapni az ludnak a' fejét, mikor pedig az gyertyánál való munkálkodást ell hadgya az Meſter Leginy, tartozik egy tál étekkel, és egypint borral az Gazdájának. Annak föllötte, ha az Meſter Leginye, szokásul venne az meg hagyott orára való föl nem kelést, légyen egy font Viasz birsága. Annak föllötte hogy ha az Meſter Leginy valamely barattýánál maradna ebiden, vagy Vacsorán, hogy ne Váratassék úzenye meg. Vizsontag ha ŷnnap napon hat Orán othon nem lenne, és Vacsora nélkül maradna, ne zugolódhassék, ha zugolódik, egy font Viasz birsága. Az Inas tartozik az Leginyt este nyolcz oráig várni, ha nyolcz orára haza nem menne, az Inas zárja bé az ajtót, hogy ha pedig az Meſter Leginy Várasban levén szállásán kívül hálna, két font Viasz birsága, az Inasnak egy pint bor, az Inas tartozik minden szombaton az Leginynek lábát meg mosnyi, illyen okkall, hogy eő is Tanitsa az Inas, a' mint hogy tartozik az Inas, tanítani.

NEGYEDIK ARTICULUS: Űnnap napon az böcsületes Meſter leginyek tartoznak Iſten igéjit halgatni, tudni illik az Romai Szent egy háznál, ugy mint az Parochiális Templomba, és ha valamelyik el mulattya, Jó alkalmatossága lévén két font viasz birság, hogy ha az Meſter Leginy egyik az másikat elő Talályak, és egymásnak nem köszönnek, vagy süveget nem vetnek, egy font viasz birsága. Az Meſter Leginy, ha az fölső ruha nélkül az Utcán járna, vagy sétálna az olyanokkall, a kik eő hozzá hasonlók nem volnának, ugy mint Inasokkal, egy font viasz birságha. Az Meſter Leginy ha az Korcsmán vesztég ŷlve találatnék a' vagy másokkal innék büntetessik egy font viaszra.

ÖTTÖDIK ARTICULUS: Meſter Leginyek ha lakozásban volnának, és Lesznek tartozik az Dekány föl Állani, és meg mondani minden rend tartáſt, hogy minyajan tiszteſſigessen, és böcsületesen lakozzanak, ha valamely közűlők találatnék, az ki haboruságot inditana az böcsületes Leginyek között, az olyan Szemilyt tartozzanak az böcsületes Leginyek meg bünteni két forintra. Ha pedig az másikan eretzeninek tartozik négy forint büntetissel, az ki találatnék oly Szemily, az ki az lileket el mondaná, ha az Dekány tartozik egy forintall, ha közönsiges Leginy, eötven pénzre büntetessik. Ha az lakozásban az meſter Leginy az bort ki vetné, két font Viászra büntetessik, ha az Dekány, ha pedig köz Leginy eötven pénzre birságolyák. Ha az böcsületes Meſter Leginyek között találatnék oly, az ki pohárt borral el öntené, vagy pohárt el Törné tartozik egy font Viasz birságall. Annak föllötte, hogy ha az böcsületes Leginyek lakozásban lesznek, és midőn minyajan az Asztalnál ülnének valamelyik közűlők az Asztaltul ki menne, és képe belit nem hadna, ha Dekány két font Viasz birság, ha köz Leginy egy font Viasz birság. Hogy ha pedig valamely Leginyek között az Lakozásban eſtve gyertyát meg oltaná, egy pint bor birsága.

Hatodik Articulus: Ha oly, szemily találkozna, a' kire panasz volna az böcsületes Meſter Leginyektül, és ha föl nem kelne, a' vagy engedten volna, az az Szemily minden engedelem nélkül eötven pénzre büntetessik, ha annak nem akarna engedni s nem könyörögne minden engedelem nélkül egy forintra büntetessik. Viszontag ha oly Gombkötő Leginy birságban találatnék, és hogy ha pénzt, vagy viaszt haragall eleinkbe vetne, vagy fittyet vetné, tartoznak az böcsületes Leginyek ujobban két heti bérral meg büntetni, ha annak nem engedne tartozik az Dekány az böcsületes Meſterrel eleiben vinni, és ott el vigeződik, és hogy ha nagyob dolog lészen is, az mely dolgot az Leginyek nem vigezhetnének.

HETEDIK ARTICULUS: Az Meſter Leginy ha bé megyen az Attya Meſter házához, és süvegét ágyra tenné, vagy maga is reája heverednék birságha légyen három font viasz. Annak fölötte ha az Meſter Leginy el hadná az Urát, és mód nélkül másut meg rágalmazná az Urát, vagy Aszonyát, vagy egyéb haza cseledyit, büntetise legyen három font viasz, és ha valamely Meſter Leginy vándorlani mened, és ell hadná szolgálatot, magának munkálkodnék vegigh nem úzhetné az Mévet, és ide az Czéhben Jönne és titkon az Leginyek köziben adná magát azt az Leginyt szabad légyen négy forintokban meg büntetni.

NYOLCZADIK ARTICULUS: Hogy ha történet szerént valamely az leginyek között meg betegedne, ez Dekány tartozik minden éjelre egy egy Leginyt meleje rendelni vigyázásnak okáért, hogy ha igen meg nehezednék, kölcsige nem volna táplálására, szükség legyen adni az böcsületes Leginyek Ládájából, ha az Ur Iſten meg gyógyityta kényszeritessik viszontag megh adni, ha meg hal tiszteſſigessen temetessik ell. Ha valamely partékája marad, tétessik az Leginyek Ládájában, tudni illik szablját, vagy puskáját, vagy egyéb nemő portekáját, és ha annak az Meſter Leginynek Attya Fia Talalkoznék, hozzája válthattya, de ilyen okkall, hogy ha kölcsiget le Teszi, a' mit reá költötenek az böcsületes Meſter Leginyek.

KILENCZEDIK ARTICULUS: Törött Toll kötés, toll mosás, vont ezűst gomb tisztoztatás az Leginyt illeti, és foldozása maga szerszámibul, ezen kívül ne legyen

szabad munkálkodni, az leginy semmit titkon ne csinályon, ha nem Gazdájának jelense megh. Az Mseter Leginy Csizmát vagy papucstot vagy más egyebet csináltat munkáért tartozik Mešterének meg jelenteni, és ha meg érdemli illyennek meg engedheti. Ha valamely Mešter meg hal, tartozzanak az böcsületes Leginyek jelen lenni, és ott forgolódni, nem csak az Mešterenek, vagy házas Tarsának, hanem akár minémő cseledgyinek Temetisére jelen lenni, egy heti bér büntetis allatt tartozzanak.

TIZEDIK ARTICULUS: Az Dekány Tiszttye az légyen, hogy minden három hétbenn az kulcsot el eresze, és be járások légyen, ha az Dekány el mulattya két font viasz birság, ha pedig köz Leginy ell mulattya egy font viasz birság. Feltétel pénz két pénz, fél heti béresnek egy pénz. Ha valamely idegen Leginy más Városbul jönne ide, és ha panasz levelet utánna irnának, tartozik az Dekány kulcsot bocsájtani az Leginyek között, és az magok között Itileték szerint véghez vinni, és az mennyire valo panaszta vagyon büntetessik meg. Az Dekány Tiszttye ez ligyen, hogy az eő Dekányságában, az megnyit gyüit írja meg, és hadgya az böcsületes Leginyek ládájában. Mikor az Dekány az Tisztét le teszi, tartozik az böcsületes Leginyekell számot vetni. Annak föllötte az bé járó Mešternél ályon a' kulcs ilyen okkall, hogy az Dekány az Attya Mešternél munkálkodnék. Az Dekány Romai Catholicus légyen.

TIZEN EGYEDIK ARTICULUS: Az kontár Leginynek két hétig szabad légyen munkalkodni, és két hét ell mulván az Czéhes hellen tanult Leginynek szabad légyen miheliböl föl költeni, és annal az Chéhes hellen tanult Leginynek tisztessiges munkát tartozik adni a Gazda. Ha valamely Mešter Leginy találkozna, hogy nyárban hét ora után munkálkodnék az Mešternek, az böcsületes Leginyek azt a Szemilyt meg ne büntessik, se ellene ne tarcsanak benne. Viszontag ha valamely taláztatnék, az ki ajándékot tenne, azt az szemilyt meg birságolyák az magok itileték szerint. Hogy ha valamely Mešter Leginy történet szerint úti Társat találna, és kölletnék véle menni Vándorlani, az Ura Akarattyából engedessik meg hogy ne szolgályon búcsu hetet.

TIZEN KETTŐDIK ARTICULUS: Az Mešter Leginyek között ez légyen szokás, hogy mikor be járás vagyon, vagy más féle dolog, tehát tartozzanak két bé járó Meštereket, Attya Mešterrell egyött bé hinia. Ha az Leginyek Vendigsiget akarának indítani, vegyenek az Ladajukbul pénzt, az Attya Mešter, és a bé járó Mešterek Akarattyokból. Az Társ poharos Leginynek Szabad légyen egy Iffju vándorló Leginyt hinya, annak föllötte Szabad légyen három Leányzó Személyt hinya, nem külömben hogy mikor az böcsületes Mešterek Czéh Meštert választanak, akkor ne a Leginyek válasszanak Attya Meštert, hanem az közönsiges Czéh. Viszontag tartozzanak az Uj Attya Mešterhez kisírteni az Ládát, az Attya Mešter is tartozik az böcsületes Leginyeknek egy pint bort, és egy pecsenyét adni. Minden Uj esztendő napján régi szokás szerint tartoznak az Gombkötő Leginyek tisztessiges ajándékot vinni az Attya Mešternek, viszontag az Attya Mešter is tartozik egy Tisztessiges ebidet, s a' mellé Musikášt. Minden kántorban az Dekány tartozik az kulcsall Leginyeket meg kínálni, a' mint hogy szokás is minden kántorban választani Dekányt. Az Mešter Leginy ha az Leányhoz mosdatlanul nyulna, két forint birságba, akár czéhbéli Mešter feleségihez nyulna.

TIZEN HARMADIK ARTICULUS: Az Dekány hogy ha az kulcsot el veszi meg csináltassa, annak fellett meg is büntetessik huszon négy pénzzell. Ha az köz Leginy el véti az kulcs járást felére büntetessik. Annak föllötte Tartozik az dekány megh tudakozni az köz Leginytúl, hogy miképpen, s kitúl ment egyik-túl az másikhöz, hogy meg találtassék így az ki az kulcs járást el véti. Az birságh pénznek tetessik fele az pörsölben, fele az erszinyben. Ha valamely Leginy az ott ben való végezést titkon imitt amott ki mondaná, büntetise légyen eöven pénz. Az Mešter Leginy ha pálcza, Csákány, balta nélkül setál, tizen hat pénz birságha, annak föllötte haraggall senki egyik az másikára panaszt ne tegyen, hogy ha bizonyodik, legyen egy forint büntetisse. Is még az mely Leginy az munkában gyors, és tudós, az ki magátul minden munkát tudgya el végezni, minden héten fizetessik nekie harmincz 5 pénz. Az Leginynek szabad légyen minden héten egy kapcza fűzöt csinálni az Gazda Selmiből, ugy ha keresnek. Az mely Mešter Leginy Társ poharat akarja kész pénzüel meg adni, tegyen le hét forintokat, ha azt nehesztelné kölcsre reája köttetni, Társ pohár megivása után tétessék az Leginyek Ládájában azon ezüst kányva az böcsületes Társaságh Szüksigire, Társ pohár ivássa pedig ugy légyen, hogy ne erőtessik természeti föllött, hogy Isten ellen való vétek ne következék közzöttök.

TIZEN NEGYEDIK ARTICULUS: Ne légyen szabad az Mešter Leginyeknek sátoros Ünnepek ellött, és Országos Vásárok ellött két héttell búcsúzni, és viszont tag Sátoros Ünnepek után, s Országos Vásárok után két héttell búcsúzni, hogy ha valamely Mešter Leginy Gazdájának kárt tenne, vagy keze ragadozo lenne, az olyan Szemilyt ne az Társaságh büntesse, hanem az böcsületes eöreg Czéh ellött végezödyék az dolga, sött ha valamely Mešter Leginyen valamit böcsülete ellen Szolandnak tehát az a' Mešter Leginy Társait Mihelyekbül föl ne kölcsre, hanem az Dekány harmad magávall az Czéh Mešternek tartozik meg Jelenteni, és ott ell vigezödik.

Mestereskü

MOL P. 198. fasc. 20. 1647-1749.

En N.N. esküszöm a minden ható Atya Fiú Szent Lélek bizony örök Istenre Boldogságos Szűz Máriára és Istennek minden Szenteire hogy én ezen eő Fölssigitül ki adot Articulussokat minden punctumiban és czikeliben tehetssigem szerint az menire lehet megh tartom és magamot ahoz alkalmaztatom és az ellen valamit olyat hallok ki az becsületes Czé ellen volna vagy látás által vagy halás által történék igazán bé mondom és valamit az becsületes Czéhez végesnek ki nem mondom Se Atyafisságért Se barátságért Se haragért Se aiándékért se seminemü előmenetelemért hasznomért ezen igasságot megh nem hamisitom és ez ellen nem cselekszem és inkább oltalmazom mind ezeknek előre pedigh az Földes Urhoz tartozó iobbágyi engedelmessigemet és hivssigemet fogadom Isten engem ugy segilyen Atya Fiu Szent Lélek egy bizony örök Isten Boldogságos Szűz Mária Istennek minden Szentjei.

Minden valamely mester ember az Czében agya magát tartozik ezen formán megh esküdni

Tata, im 15. Jahrhundert noch eine blühende Kleinstadt, war am Anfang des 17. Jahrhunderts durch die Auswirkungen der türkischen Zerstörungen und die regelmäßigen Kriegszüge fast völlig unbewohnt. Infolge der bedeutenden Wiederbesiedlung lebten jedoch 1695 schon 223 Familien in Tata. Nach einer 1695 angefertigten Konskription wirkten zu dieser Zeit 71 Gewerbetreibende in der Stadt: 1 Tischler, 1 Barbier, 35 Walker, 4 Stiefelmacher, 4 Töpfermacher, 2 Schmiede, 2 Metzger, 5 Müller, 6 Schneider, 1 Riemer, 2 Kürschner, 1 Weber und 7 Schuster.

Die Zünfte, welche wirtschaftliche und religiöse Organisationen gleicher Produkte herstellender, das Meisterrecht erworbener Handwerker waren, begannen im 14. Jahrhundert ihre Tätigkeit. Im größten Teil der von der Türkenherrschaft befreiten Gebiete kam es erst an der Wende vom 17. zum 18. Jahrhundert zu einer spontanen Zunfentwicklung.

In Tata tauchen die ersten Zünfte in der Mitte des 17. Jahrhunderts auf, namentlich: Die Tataer Weber erhielten 1633 ihre Zunftordnung von der Preßburger Weberzunft als Hauptzunft, aus dem gleichen Jahr kennen wir das Siegel der Schneiderzunft, das Siegel der Kürschner stammt aus dem Jahre 1644, über die Tataer Metzger besitzen wir seit dem Jahre 1660 Informationen.

Die zweite Welle der Zunftgründungen setzt in den ersten Jahrzehnten des 18. Jahrhunderts in Tata ein. Die Stiefelmacherzunft sollte um 1716 gegründet worden sein. Aus dem gleichen Jahr stammen die ersten Angaben, welche sich auf die Müllierzunft beziehen. Die Töpfermacherzunft – der Zunftlade und dem Siegel nach – bildete sich 1722 als Filiale der Komáromer Töpfermacherzunft. Die Töpfermacher waren aber schon früher da, weil schon im 17. Jahrhundert ihr Gewerbe ausübende Handwerker in der Stadt lebten und in der Konskription aus dem Jahre 1614 das „Haus der Töpfer“ erwähnt wurde. Im 18. Jahrhundert beschleunigt sich der Vorgang der Industrialisierung in Tata. Die Ursache dafür ist, daß die Stadt 1727 in den Besitz der Familie Esterházy gelangte. Die Person des Grundherren spielte im Leben der Stadt eine ausschlaggebende Rolle, da die Bewohner des Marktfleckens dem Recht nach Leibeigene waren und der Gerichtsbarkeit des Grundherren unterstanden. Unter der Leitung des seit 1727 neuen Eigentümers Joseph Esterházy's begann in den 1730er und 1740er Jahren die Ansiedlung von Slowaken und Deutschen, von denen ein wesentlicher Teil handwerkliche Tätigkeiten ausübte. Seit der Mitte dieses Jahrhunderts wissen wir von der Tätigkeit selbständiger Zünfte deutscher Meister, sowie von der Existenz gemischtnationaler Zünfte.

Nach Quellen aus der Mitte des 18. Jahrhunderts lassen sich folgende Zünfte nachweisen: Walker, Stiefelmacher, Töpfer, Schnürer, Schmiede, Metzger, Müller, Schneider, Kürschner, Weber, Schuster.

Die Gründung und die Tätigkeit der Zünfte regelten Zunftordnungen. Bis zur Mitte des 18. Jahrhunderts war zur Gründung einer Zunft die Genehmigung des Grundherren nötig. Die Zunftordnung Maria Theresias aus dem Jahre 1761 brachte eine grundlegende Wende. Die von den Grundherren ausgegebenen Privilegienbriefe verloren ihre Gültigkeit, diese wurden durch von der königlichen Kanzlei ausgestellte Privilegien ersetzt. Deshalb wurden auch die Privilegien der Tataer Weber-, Metzger, Stiefelmacher- und Schmiedezunft

erneuert. Die Zunftordnung regelte streng die Arbeit und das alltägliche Leben der Zunftmeister. Sie legte die Arbeitszeit fest, Qualität und Quantität der von den Handwerkern angefertigten Erzeugnisse wurde vorgeschrieben, Arbeitslohn und Preis der Ware festgelegt.

Neben der Regelung der wirtschaftlichen Tätigkeit der Zünfte wurde auch starker Einfluß auf die religiösen Bräuche ausgeübt. In einer Konskription aus den ersten Jahren des 18. Jahrhunderts wurde die religiöse Zugehörigkeit der Gewerbetreibenden aufgeführt. Aus dieser können wir entnehmen, daß von den 70 in Tata tätigen Meistern insgesamt 54 Lutheraner oder Calvinisten waren. Durch die Auswirkungen der im 18. Jahrhundert begonnenen Rekatholisierung wechselten einigen Angaben nach Tata zwischen 1745 und 1848 235 Personen jüdischer, evangelischer oder kalvinistischer Religionszugehörigkeit zum Katholizismus.

In der zweiten Hälfte des 18. Jahrhunderts erlebten die Tataer Zünfte ihre Blütezeit. Der überwiegende Teil der Zünfte befriedigte jedoch nur die örtlichen Bedürfnisse mit ihren Produkten bzw. die der umliegenden Dörfer, es gab aber einige Gewerbebezüge, die weit über die Grenzen der örtlichen Produktion hinauswuchsen. Dazu gehörte das Walkergewerbe, dessen Bedeutung schon Joseph Esterházy erkannt hatte. Dies wird dadurch bewiesen, daß zwischen 1729 und 1750 – als grundherrliche Gründung – eine Tuchmanufaktur in Tata arbeitete. Das Aufblühen des Gewerbes ist dennoch nicht an die Manufakturen, sondern an das Zunftgewerbe zu binden. Über die Existenz der Zunft stammt die erste Information aus dem Jahre 1749. Die Walker, welche man auch als Tuchmacher bezeichnete, beschäftigten sich mit der Verarbeitung der Wolle, dem Weben und dem Verdichten des fertigen Tuches. Unter den von den Tataer Walkern gefertigten Produkten waren Decken und Tuch für Bauernmäntel die wichtigsten. Aus dem letztgenannten wurde ein für die ungarischen Bauern typisches Kleidungsstück, der „szür“, ein ungarischer Bauernmantel, hergestellt. An der Wende vom 18. zum 19. Jahrhundert wurde von den Tataer Meistern Tuch für 52.000 solche Bauernmäntel hergestellt. Die Tataer Walker waren über den örtlichen Bedarf hinaus zur Versorgung größerer Märkte in der Lage.

Dies ist aber nur ein Beispiel, der überwiegende Teil der Zünfte war in den ersten Jahrzehnten des 19. Jahrhunderts nicht mehr in der Lage, den gewachsenen Ansprüchen Rechnung zu tragen. Im Laufe des 19. Jahrhunderts wurden die Tätigkeit der Zünfte einschränkende Gesetze erlassen, zu ihrer Aufhebung kam es damals aber noch nicht. Die Mehrheit der Zünfte in Tata hörten nach dem Erlaß des neuen Industriegesetzes 1872 auf zu existieren.

KATALÓGUS

A Kuny Domokos Múzeum gyűjteményébe tartozó céhes emléanyag jegyzéke. A katalógus kronológiai sorrendben tartalmazza a tatai, majd más városok céhes emléanyagát.

I. Iratanyag

1. Az asztaloscéhre vonatkozó iratok

55.1.8. Számadáskönyv

Kiadta a tatai asztalos- és lakatoscéh 1798-ban.
Kézírt írott, német nyelven

55.1.6. Goldschmitt János tanulólevele

Kiadta a tatai asztaloscéh 1853-ban.
Nyomatott, német nyelvű, kézzel kitöltött (5. kép).

55.1.5. Varga István tanulólevele

Kiadta a tatai asztaloscéh 1863-ban.
Nyomatott, magyar nyelvű, kézzel kitöltött.

55.1.4. Mayer Antal keresztlevele

Kiadta a tatai plébánia 1864. május 20-án.
Kézírt írott, latin nyelvű.

55.1.2. A Tata-Tóvárosi Asztalos Ipartársulat alapszabályzata

Kiadta a tatai asztalos ipartársulat 1875-ben.
Nyomatott (Budapest), magyar nyelvű.

55.1.1. Józsa Imre segédlevele

Kiadta a tatai asztaloscéh 1856-ban.
Nyomatott, magyar nyelvű, kézzel kitöltött.

2. A csapócéhre vonatkozó iratok

55.2.4. A csapócéh névkönyve

Kiadta a tatai csapócéh 1757-ben.
Kézírt írott, magyar nyelvű.

55.2.1. A tatai csapócéh jegyzőkönyve

Kiadta a tatai csapócéh 1776-ban.
Kézírt írott, magyar nyelvű.

51.172.1. A tatai csapócéh artikulusai

Kiadta I. Ferenc király Bécsben, 1827-ben.
Nyomatott, magyar nyelvű, bevezetője latinul íródott.

55.2.2. A tatai csapócéh névkönyve

Kiadta a tatai csapócéh 1836-ban.
Kézírt írott, magyar nyelvű.

55.2.5. Turóczy András tanulólevele

Kiadta a székesfehérvári csapócéh 1787-ben.
Nyomatott, magyar nyelvű, kézírással töltötték ki.

89.244.1. Németh János céhlevele

Kiadta a pápai csapócéh 1798-ban.
Nyomatott, magyar nyelvű, kézzel kitöltött.

55.2.6. Borsos Ferenc tanulólevele

Kiadta a pápai csapócéh 1799-ben.
Nyomatott, magyar nyelvű, kézírással töltötték ki.

55.2.7. Králik Imre tanulólevele

Kiadta a veszprémi csapócéh 1807-ben.
Nyomatott, magyar nyelvű, kézzel kitöltött.

89.97.1. Szabó András mesterlevele

Kiadta a palotai csapócéh 1832-ben.
Kézírt írt, magyar nyelvű.

3. A csizmadiacéh iratai

51.171.1. A tatai csizmadiacéh artikulusai

Kiadta Mária Terézia királynő Bécsben, 1777-ben.
Kézírt írott, bevezető- és zárórésze latin, az artikulusok magyar nyelvűek.

55.379.1. A tatai csizmadiacéh artikulusai

Kiadta Mária Terézia 1780-ban.
Kézírt írott, magyar nyelvű.

55.3.1. A csizmadiacéh jegyzőkönyve

Kiadta a tatai csizmadiacéh 1781-ben.
Kézírt írott, magyar nyelvű.

55.3.2. A Tata-Tóvárosi Csizmadia Ipartársulat névkönyve

Kiadta a Tata-Tóvárosi Csizmadia Ipartársulat 1883-ban.
Kézírt írott, magyar nyelvű.

55.3.3. Tanulólevél-nyomatvány

Kiadta a Tata és Tóvárosi Csizmadia Ipartársulat.
Nyomatott, kitöltetlen.

4. A fazekascéh iratai

91.5.1. Borsos Pál fazekastanuló felszabadító levele

Kiadta pápai fazekascéh 1836-ban.
Kézírt írott, magyar nyelvű.

99.2.1. Fazekas vándorkönyv, 1861–1866.

A tatai fazekascéh igazolásával.
Nyomatott, magyar nyelvű, kézzel kitöltött.

5. A gombkötőcéh iratai

55.4.1. A gombkötő legénycéh szabályzata

Kiadta a tatai gombkötőcéh.
Kézírt írott, magyar nyelvű (15. kép).

- 55.4.2. A gombkötőcéh számadása
Kiadta a tatai gombkötőcéh 1755-ben.
Kézzel írott, magyar nyelvű.
- 55.4.3. A gombkötőcéh számadása
Kiadta a tatai gombkötőcéh 1756-ban.
Kézzel írott, magyar nyelvű.
- 6. A kádár céh iratai**
- 55.13.13. Inasok eskümintája
Kiadta a tatai kádarcéh, 1789–93.
Kézzel írott, magyar és német nyelven.
- 55.5.1. A kádarcéh jegyzőkönyve
Kiadta a tatai kádarcéh 1824-ben.
Kézzel írott, német nyelvű.
- 55.5.2. A kádarcéh jegyzőkönyve
Kiadta a tatai kádarcéh 1824-ben.
Kézzel írott, német nyelvű.
- 55.5.6. Tanulólevél
Kiadta a tatai kádarcéh 1833-ban.
Nyomtatott, német nyelvű, kézzel kitöltött.
- 55.5.5. Schweider Pál tatai kádárlegény kérelme,
1846. május 2.
Kézzel írott, magyar nyelvű.
- 55.5.11. Singer József tatai kádárlegény kérelme, 1851.
Kézzel írott, magyar nyelvű.
- 89.175.1. A kádarcéh számadási iratai
Kelt Tatán, 1852–73.
Kézzel írott, magyar és német nyelven.
- 55.5.9. A kádarcéh levele
Kiadta a tatai kádarcéh 1854-ben.
Kézzel írott, német nyelvű.
- 55.5.14. Jahnke Farkas iskolai bizonyítványa
Kiadta a felsőgallai plébánia 1855-ben.
Kézzel írott, német nyelvű.
- 55.5.16. Felker János tóvárosi kádárlegény kérelme,
1852.
Kézzel írott, magyar nyelvű.
- 55.5.12. Pálfi István kádárinas bizonyítványa
Kiadta a tatai iskola 1863-ban.
Kézzel írott, magyar nyelvű.
- 55.5.15. Paulinyi János kádárinas iskolai bizonyítványa
Kiadta a tatai iskola 1863-ban.
Kézzel írott, magyar nyelvű.
- 55.5.13. Tillinger János kádárinas iskolai bizonyítványa
Kiadta a tatai iskola 1871-ben.
Kézzel írott, magyar nyelvű.
- 55.5.17. Ledl Lőrinc születési bizonyítványa
Kiadta a komáromi plébánia 1824-ben.
Kézzel írott, latin nyelvű.
- 55.5.7. Adrián Antal kádár bizonyítványa
Kiadták a sárladányi bírák 1831-ben.
Kézzel írott, magyar nyelvű.
- 55.5.3. Havelda János kádár halotti bizonyítványa
Kiadta Bokod község 1832-ben.
Kézzel írott, magyar nyelvű.
- 55.5.10. Sundra Ferenc bizonyítványa
Kiadta a szolnoki kádarcéh 1836-ban.
Kézzel írott, német nyelvű.
- 55.5.8. Sass József császári kádármeister engedélye
Kiadta a cs. k. megyefőnök 1851-ben.
Nyomtatott, kézzel kitöltött.
- 55.5.4. Morcsik István iskolai bizonyítványa
Kiadta a környi iskola 1866-ban.
Kézzel írott, német nyelvű.
- 7. A kerékyártó céh iratai**
- 51.258.1. A tatai kerékyártócéh céhlevele, 1774.
Kézzel írott, német nyelvű, bevezető és zárórésze latin nyelvű. Rajta függőpecsét.
- 8. A kötélgyártócéh iratai**
- 91.2.1. Müller József kötélgyártó segéd kérelme:
a tatai céhbe való felvételekor támogatást kér a Szent Iványi praefektustól. 1802. április.
Kézzel írott, magyar nyelvű.
- 9. A kovácscéh iratai**
- 55.6.1. A tatai kovácscéh artikulusai
Kiadta Mária Terézia királynő 1764-ben.
Kézzel írott, német és magyar nyelvű.
- 10. A mészároscéh iratai**
- 89.627.1. Eszterházy János oklevele a mészároscéhhez
Kiadta gróf Eszterházy János győri vicegenerális 1672-ben. Kézzel írott, magyar nyelvű.
- 55.7.1. A mészároscéh jegyzőkönyve
Kiadta a tatai mészároscéh 1675-ben.
Kézzel írott, magyar nyelvű, pergamen kötésben, az 1660. évi artikulusok belemásolva.
- 55.7.8. Lipót király parancsa
Kiadta Lipót király 1676-ban.
Kézzel írott, magyar nyelvű.
- 55.7.9. Mészáros Polgár János tanulólevele
Kiadta a tatai mészároscéh 1704-ben.
Kézzel írott, latin nyelvű.

- 55.73. Mészárosceh jegyzőkönyve
Kiadta a tatai mészáros céh 1722-ben.
Kézzeel írott, magyar nyelvű.
- 55.7.14. Hunyadi Mihály tanulólevele
Kiadta a tatai mészárosceh 1756-ban.
Kézzeel írott, német nyelvű.
- 51.168.1. A tatai mészárosceh céhlevele
Kiadta Mária Terézia királynő Bécsben 1763-ban.
Kézzeel írott, német nyelvű, rajta függő pecsét.
- 55.7.4. A tatai mészárosceh privilégiumai
Kiadta Mária Terézia királynő 1767-ben.
Kézzeel írott, latin és magyar nyelven.
- 55.7.7. A tatai mészárosceh kiváltságlevele
Kiadta Mária Terézia királynő 1767-ben.
Kézzeel írott, német nyelvű.
- 55.7.6. A tatai mészárosceh jegyzőkönyve
Kiadta a tatai mészárosceh 1769-ben.
Kézzeel írott, magyar nyelvű.
- 55.7.16. Richter Mátyás tanulólevele
Kiadta a tatai mészárosceh 1785-ben.
Kézzeel írott, német nyelvű.
- 51.175.1. Veres István felszabadító levele
Kiadta a tatai mészárosceh 1817-ben.
Nyomatott, magyar nyelvű, kézzel kitöltött. (4. kép)
- 55.7.5. A tatai mészárosceh jegyzőkönyve
Kiadta a tatai mészárosceh 1832-ben.
Kézzeel írott, magyar nyelvű.
- 62.14.1. A komáromi mészáros céh jegyzőkönyve
1716–1728-ig
Kézzeel írott, német nyelvű.
- 62.13.1. A komáromi mészárosceh jegyzőkönyve
1729–1755-ig
Kézzeel írott, német nyelvű.
- 62.12.1. A komáromi mészárosceh jegyzőkönyve
1734–1826-ig
Kézzeel írott, magyar nyelvű.
- 62.18.1. Girga Lukács komáromi mészáros mester
elismervénye, 1745.
Kézzeel írott, magyar nyelvű.
- 55.7.11. Schneider János György tanulólevele
Kiadta a nezsidéri mészárosceh 1762-ben.
Kézzeel írott, német nyelvű.
- 62.19.1. A komáromi mészárosok húselosztása, 1767.
Kézzeel írott, német nyelvű.
- 55.7.16.1. A komáromi mészárosceh céhszabályzata,
18. század
Kézzeel írott, német nyelvű.
- 62.17.1. A komáromi mészárosceh tervezete, 18. század
Kézzeel írott, német nyelvű.
- 62.20.1. A komáromi mészárosceh eskü-mintája,
18. század
Kézzeel írott, német és magyar nyelvű.
- 55.7.13. Ziegler Márton tanulólevele
Kiadta a stejermárki mészárosceh 1803-ban.
Nyomatott, német nyelvű.
- 55.7.15. Kovalsits János tanulólevele
Kiadták az ürményi céh mesterek 1803-ban.
Nyomatott, magyar nyelvű, kézzel kitöltött.
- 55.7.10. Brandl Mihály tanulólevele
Kiadta a nagykomáromi mészárosceh 1827-ben.
Nyomatott, német nyelvű, kézirással kitöltött.
- 11. A szabóceh iratai**
- 55.8.2. Bauer Ferenc tanulólevele
Kiadta a tatai szabóceh 1852-ben.
Nyomatott, német nyelvű, kézzel kitöltött.
- 55.8.1. Nagy Zsigmond tanulólevele
Kiadta a tatai szabóceh 1846-ban.
Nyomatott, magyar nyelvű, kézzel kitöltött.
- 12. A szűrszabóceh iratai**
- 95.3.1. A tatai szűrszabó céh igazolása Ambrus
Ferenc részére 12 hét itteni tatai céhbeni gyakorlásáról
Kiadta a tatai szűrszabóceh 1833.
Nyomatott, magyar nyelvű, kézzel kitöltött, pecséttel.
- 13. A szűcsceh iratai**
- 55.9.3. A tatai szűcsceh felszabadító levele
Kiadta a tatai szűcsceh, 19. század.
Nyomatvány, kitöltetlen.
- 55.9.1. Sándor Ferenc bizonyítványa
Kiadta a tatai szűcsceh 1842-ben.
Kézzeel írott, magyar nyelvű.
- 55.9.2. Faragó József szűcslegény bizonyítványa
Kiadta a tatai szűcsceh 1853-ban.
Kézzeel írott, magyar nyelvű.

14. A takácscéh iratai

- 55.11.4. A pozsonyi takácscéh szabályai
A pozsonyi takácscéh által 1633-ban a tatai céhnek adományozott articulusok.
Kézzelel írott, a bevezető- és a zárórész latin, az articulusok magyar nyelvűek (3. kép).
- 55.11.1. A tatai takácscéh jegyzőkönyve
Kiadta a tatai takácscéh 1694-ben.
Kézzelel írott, magyar nyelvű.
- 55.11.2. A tatai takács legénycéh jegyzőkönyve
Kiadta a tatai takácscéh 1698-ban.
Kézzelel írott, magyar nyelvű.
- 89.352.1. A tatai takácsok kérelme
A tatai takácsok articulusait Krapff Ferenc megerősíti 1700-ban.
Kézzelel írott, magyar nyelvű.
- 55.11.7. Földesúri megerősítő levél
Kiadta Krapff Ferenc 1700-ban.
Kézzelel írott, latin nyelvű.
- 55.11.5. A pozsonyi takácscéh által a tatai céhnek adományozott articulusok
Kiadta III. Károly 1712-ben.
Kézzelel írott, a bevezető- és a zárórész latin, az articulusok magyar nyelvűek.
- 55.11.25. Kiadások jegyzéke
Kiadta a tatai takácscéh 1752–1783.
Kézzelel írott, magyar nyelvű.
- 55.11.13. A tatai takácscéh szabályzatainak módosítása
Kiadta a Helytartótanács 1766-ban.
Kézzelel írott, magyar nyelvű.
- 55.11.3. A tatai takácscéh szabályai
Kiadta Mária Terézia királynő 1771-ben.
Kézzelel írott, latin és német nyelven.
- 51.169.1. A tatai takácscéh céhlevele
Kiadta Mária Terézia királynő 1771-ben.
Kézzelel írott, magyar és latin nyelven.
- 51.170.1. A tatai takácsok legényeinek kéziratos articulusai, 1772.
Kézzelel írott, magyar nyelvű, függő pecséttel.
- 55.11.11. A tatai takácscéh intézkedése a csákvári takácsok ügyében
Kiadta a tatai takácscéh 1802-ben.
Kézzelel írott, magyar nyelvű.
- 55.11.6. Takács tanulólevél-minta
Kiadta a tatai takácscéh 1813-ban.
Kézzelel írott, magyar nyelvű.

- 55.11.21. Venecz György tatai inas iskolai bizonyítványa
Kiadta a tatai iskola 1854-ben.
Kézzelel írott, magyar nyelvű.
- 55.11.24. Moré Ferenc tanoncszerződése
Kiadta Gombik Miklós tatai takács 1886-ban.
Nyomtatott, magyar nyelvű, kézírással kitöltött.
- 55.11.15. Takács mester eskümintája
Kézzelel írott, német nyelvű.
- 55.11.9. Királyi parancs a pozsonyi takácsokhoz a kontárok ügyében
Kiadta III. Károly 1714-ben.
Kézzelel írott, magyar nyelvű.
- 55.11.8. Lazári Tamás tanulólevele
Kiadta a komáromi takácscéh 1775-ben.
Kézzelel írott, magyar nyelvű.
- 55.11.12. Laky József inaslevele
Kiadták Héreg község takácsai 1800-ban.
Kézzelel írott, magyar nyelvű.
- 55.11.22. Tudósítás egy naszályi takács ügyéről
Kiadta a naszályi presbiterium 1820-ban.
Kézzelel írott, magyar nyelvű.
- 55.11.18. Komjáti István keresztlevele
Kiadta a doboki ref. lelkész 1840-ben.
Kézzelel írott, magyar nyelvű.
- 55.11.10. Johann Harzenfratz iskolai bizonyítványa
Kiadta a szári pap 1852-ben.
Kézzelel írott, német nyelvű.
- 55.11.23. Sturm József keresztlevele
Kiadta a csákvári plébánia 1853-ban.
Kézzelel írott, latin nyelvű.
- 55.11.20. Varga Ferenc naszályi takácsmester bizonyítványa
Kiadta a naszályi ref. lelkész 1857-ben.
Kézzelel írott, magyar nyelvű.
- 55.11.16. Mathias Welsch bizonyítványa
Kiadta Agošťán község 1864-ben.
Kézzelel írott, német nyelvű.
- 55.11.19. Sturm Antal iskolai bizonyítványa
Kiadta a bicskei iskola 1871-ben.
Kézzelel írott, magyar nyelvű.

15. A tímárcéh iratai

- 55.10.1. Pogátser János tímár mester kérelme, 1796.
Kézzelel írott, magyar nyelvű.

16. A vargacéh iratai

- 55.12.5. A tatai vargák megerősített céhszabályai
Kiadta Mária Terézia királynő Bécsben 1753-ban.
Kézzelel írott, német nyelvű.
- 55.12.3. Számadáskönyv
Kiadta a tatai vargacéh 1753-ban.
Kézzelel írott, német nyelvű.
- 55.12.2. A tatai vargacéh jegyzőkönyve
Kiadta a tatai vargacéh 1755-ben.
Kézzelel írott, német nyelvű.
- 55.12.6. Döntés a tatai vargacéh ügyében
Kiadta a tatai és gesztesi uradalom 1803-ban.
Kézzelel írott, magyar nyelvű.
- 55.12.8. Jegyzőkönyv kivonat (tatai cipészcéh)
Kiadta a tatai és gesztesi uradalom 1815-ben.
Kézzelel írott, német nyelvű.
- 55.12.1. Számadáskönyv
Kiadta a tatai vargacéh 1819-ben.
Kézzelel írott, német nyelvű.
- 55.12.13. Maixner Alajos tatai német vargamester panasza a tisztiszékhez
Kiadta a tatai céhbiztos 1845-ben.
Kézzelel írott, magyar nyelvű.
- 55.12.7. A tatai vargacéh panasza a csizmadiák ellen
Kiadta a tatai céhbiztos 1843-ban.
Kézzelel írott, magyar nyelvű.
- 55.12.4. A tatai vargacéh jegyzőkönyve
Kiadta a tatai vargacéh 1853-ban.
Kézzelel írott, német nyelvű.
- 89.13.1. A tatai cipészcéh jegyzőkönyve és mesterlistái 1853–1884-ig
Kézzelel írott, német nyelvű.
- 55.12.10. Jegyzőkönyv Jantner Antal vargalegény ügyében
Kiadta a tatai vargacéh 1854-ben.
Kézzelel írott, magyar nyelvű.
- 55.1.3. Tatában alakult cipész ipartársulat alapszabályzata
Kiadta a tatai cipész ipartársulat 1874-ben.
Kézzelel írott, magyar nyelvű.
- 55.12.12. Mesterlevél fogalmazvány
Kiadta a tatai vargacéh.
Kézzelel írott, magyar nyelvű.
- 55.12.15. Pstüfer János bizonyítványa
Kiadta Amsztwilden község 1756-ban.
Kézzelel írott, német nyelvű.

- 55.12.11. Hueber Leopold bizonyítványa
Kiadta a brünni vargacéh 1765-ben.
Kézzelel írott, német nyelvű.
- 55.12.16. Kellner János tanulólevele, 1781.
Kézzelel írott, német nyelvű.
- 91.4.1.1–5. A német vargák összetűzésének úriszéki ügye, 1800.
Kézzelel írott, német és magyar nyelven.
- 55.12.14. Krenesz Antal tardosi vargamester bizonyítványa
Kiadta Tardos község elöljárósága 1818-ban.
Kézzelel írott, magyar nyelvű, latin nyelvű toldalékkal.
- 55.12.9. Választási rendtartás
Kiadta a Pest-Budai Kereskedelmi és Ipari Kamara 1854-ben.
Nyomatott, német (gót betűkkel) és magyar nyelven.
- ## 17. A molnárcéh iratai
- 2003.4.1. Pózna János molnáregény vándorkönyve, 1845.
Bejegyzések 1855–1882, közte a tatai molnárcéh igazolása.
Nyomatott, magyar nyelvű, kézzel kitöltött.
- ## 18. Általános, ill. pontosan meg nem határozható céhekhez kapcsolódó iratok
- 55.13.12. Körlevél a tatai céhekhez
Kiadta Nedeckzy István főszolgabíró 1766-ban.
Kézzelel írott, magyar nyelvű.
- 55.13.3. Céhszegődtető könyv, 1805–1871.
Kézzelel írott, magyar nyelvű.
- 55.13.1. Árszabályzat
Kiadta Komárom vármegye 1811-ben.
Nyomatott, magyar nyelvű.
- 55.13.7. Allgemeine Articeln für ... 1813.
Német nyelvű, nyomtatott.
- 55.13.2. Közöséges céhbeli cikkelyek, 1815.
Nyomatott, magyar nyelvű.
- 55.13.6. Céh számadáskönyv, 1819.
Kézzelel írott, német nyelvű.
- 89.652.1. Johann Herman vándorkönyve, 1827.
Nyomatott, német és cseh nyelven, kézzel kitöltött.
- 55.13.8. Közöséges céhbeli cikkelyek, 1828.
Nyomatott, magyar nyelvű.

- 89.216.1. Céhszabály módosító rendelet.
Kiadta Klauzál Gábor 1848.
Nyomatott, magyar nyelvű.
- 55.11.4. A céhbeli tanulók vallásoktatása
Kiadta Verseny Károly céhbiztos, 1855-ben.
Kézszel írott, magyar nyelvű.
- 55.13.4. Kántor lajstrom, 1862.
Kézszel írott, magyar nyelvű.
- 55.13.10. Temetési meghívás
Kiadta a Tata-Tóvárosi Ipartestület 1875-ben.
Nyomatott, magyar nyelvű.
- 55.13.5. Halottak jegyzéke, 1877.
Kézszel írott, magyar nyelvű.
- 55.13.11. Vegyes Ipartársulat választmányi meghívó, 1878.
Kézszel írott, magyar nyelvű.
- 89.14.1. Mesterlista, 1879–1884.
Kézszel írott, német nyelvű.

II. Tárgyi anyag

1. Céhládák

- 51.177.1. A fazekascéh ládája
Fenyőfából készült díszes kivitelű céhláda. Négy esztergált lábón áll, alját és tetejét lécc keretezi. Elő- és hátlapján két-két oldallapján egy-egy négyzet alakú, sarkain kis négyzetű kitáguló, mélyített, profilált, faragott lécekkel keretezett betét díszíti. Az előlap betéteiben festett évszám: 1722. Mind a négy oldallapjának széleit esztergált pilaszter díszíti. Előlapján található a zárszerkezete, vaslemezből kovácsolt kulcscímerrel. Oldalain és a tetején elhelyezkedő fogantyúi vaslemezzel vannak felerősítve. Tetején lépcsőzetesen kialakított torony-szerű díszítmény az elő- és oldallapokhoz hasonló profillal van díszítve (I. tábla 1. kép).
M: 40 cm Sz: 39 cm H: 58 cm
- 51.178.1. A német szabócéh ládája
Diófából készült, ívelt oldalú, ívelt hasáblábon álló, díszes kivitelű céhláda. Elő- és hátlapját téglalap alakban körbefutó, indás végződésű faragott betét díszíti. Hátlapján a betétben felirat: *DEN. 24. JUNI 1776*. Zárszerkezete az előlapján található, kulcscímere és a fogantyúk alátétei lemezből kivágtak. Oldalain elhelyezkedő fogantyúi díszes kivitelű kovácsoltvas munkák (I. tábla 2. kép).
M: 51 cm Sz: 35 cm H: 34 cm

- 51.179.1. A mészárosceh ládája
Diófából készült, díszes kivitelű tornyos céhláda. Lépcsőzetesen kialakított, profilált léccel díszített tornya nem különül el a ládától. A toronynak belső, rejtett zára van, kulcscímerrel. Mind a négy oldala faragással díszített. Előlapján téglalap alakú, sarkain indaszerűen végződő, rövid oldalain és a hosszanti oldalak közepén virág-szerű síkban faragott díszítésű betétben vésett évszám: 1775. Sarkain oszlopszerű, faragott pillérekkel díszített. A láda alja és teteje profilált léccel keretezett (I. tábla 3. kép).
M: 42 cm Sz: 40 cm H: 65 cm
Fiók méretei: M: 4,5 cm Sz: 18 cm H: 48 cm
- 51.180.1. A szücsceh ládája
Négy esztergált lábón álló, ívelt oldalú, tornyos céhláda. Vázszerkezete csapolt fenyőfából, külső borítása pedig keményfából készült. Alul és felül a ládát profilált lécc keretezi. Mind a négy oldallapját mélyített faragással kialakított, téglalap alakú, rövid oldalán ívelt, a vonalak végein indás kiképzésű, okker színűre festett betét díszíti. Tornya titkos rekesszel ellátott, teteje és oldallapjainak középső része szintén okker színűre festett. A láda többi része sötétbarnára festett. Csuklópántjai, valamint két oldalán elhelyezkedő fogantyúi díszes kovácsoltvas munkák, az előlapján elhelyezkedő zárszerkezete, a kulcscímer és a fogantyú alátétek egyszerű lemez kivágások (9. kép).
M: 46 cm Sz: 37 cm H: 61 cm
- 51.181.1. Az asztaloscéh ládája
Tölgyfából, az alja fenyőfából készült, profilált szegélyű céhláda. Alul és felül profilált szegélylécc díszíti. Négy hasáb alakú lábón áll. Elő- és hátlapján indában végződő, téglalap alakú, a hosszanti vonalak és a rövidebb oldalak közepén mélyített faragással kialakított virágmintás betét díszíti, az előlapján a betétben faragott évszám: 1789. Két rövidebb oldalát mélyített kazetta díszíti. Zárszerkezete az előlapon található, díszes lemezből kivágtott zárcímerrel. Két oldalán elhelyezkedő fogantyúi egyszerű kovácsoltvas munkák (II. tábla 1. kép).
M: 32 cm Sz: 32 cm H: 54 cm
- 51.182.1. A csizmadiacéh ládája
Fenyőfából készült, négy esztergált lábón álló céhláda. Elő- és hátlapján két-két, oldallapjain egy-egy lapos profillozású téglalap alakú díszítmény.
Az előlapon levő két kazettában festett évszámnyomai: 18. A ládát alul és felül profilált lécc szegélyezi. A zárszerkezet, a csuklópántok, az előlapján levő kulcscímer és az oldalain levő fogantyúk díszes kovácsmunkák (II. tábla 2. kép).
M: 37 cm Sz: 35 cm H: 54,5 cm

51.183.1. A molnércéh ládája

Keményfából készült, esztergált lábakon álló tornyos céhláda. Tetejét, és eredetileg az alját is faragott, profilált szegélyléc keretezi, ami az aljáról hiányzik. Elő- és hátlapján négyzet alakban mélyített kazetta, koszorú jellegű mélyített faragással keretézve, sarkain vésett négyzetekkel, díszíti. Az előlap kazettáinak közepére kerültek a mesterség intarziás jelképei: két malomkerék. Hátlapján évszám: 1795. Tetejének párkányzata meander jellegű faragással díszített. Zárszerkezete az előlapon található, lemezből kivágott díszes kulcscímerrel. Oldalain található fogantyúi kovácsoltvas munkák, lemezből kivágott alátéttel (II. tábla 3. kép).

M: 45 cm Sz: 44 cm H: 68 cm

51.184.1. A csapócéh ládája

Diófából készült, ívelt oldalú hasáblábakon álló céhláda. Mind a négy oldalán széleit léc keretezi, elő- és hátlapjának közepén is lécborítás van. Elő- és hátlapján két-két faragott négyzet díszíti, az előlapon a következő felirattal: *MI. 1796*. Előlapján található a zárszerkezete, lemezből kivágott díszes kulcscímerrel. Az oldalán levő fogantyúi kovácsoltvas munkák. Tetején már nehezen olvasható festett szöveg: *MEGÚJÍTOTT AZ ÉRDEMES CSAPÓ CZÉH LÁDÁJA HORVÁTH FERENTZ CZEH MESTER PADANIK MÁRTON ÚR AL CZEH MESTER SUBKA MÁRTON ÚR JEGYZŐSÉGEBEN ° 1868*. (14. kép).

M: 41 cm Sz: 42 cm H: 41 cm

51.185.1. A cipészceh ládája

Tölgyfából készült, ívelt hasáblábakon álló, mart szegélyű tornyos céhláda. Tetejét és tornyának alját profilált léc keretezi. Elő- és hátlapján téglalap-, oldallapjain négyzet alakú mélyített betét, a betétből kiemelkedő, ugyanolyan alakzat sarkain vésett négyzettel, díszíti. Az előlapon a betétben festett évszám: 1796. Zárszerkezete az előlapon található, ovális alakú áttört díszítéssel. Oldalain elhelyezkedő fogantyúi kovácsoltvas munkák, a kulcscímerhez hasonló alátéttel. Enyhén pácolt (III. tábla 1. kép).

M: 48 cm Sz: 38 cm H: 57 cm

51.186.1. A szabócéh ládája

Fenyőfából készült, floderozott, esztergált lábakon álló tornyos céhláda. Előlapján mélyített téglalap alakú faragás, benne vésett, aranyozott évszám: *ANNO 1800*. Az előlapján található két, a tornyán egy zárszerkezetének kulcscímere díszes kivitelű, lemezből kivágott. Oldalán fogantyúi kovácsoltvas munkák. Tornyán levő festett felirat: *A SZABÓ SZAKOSZTÁLY ALAKULT = 1906*. (III. tábla 2. kép).

M: 48 cm Sz: 35 cm H: 64 cm

51.187.1. A kovácsceh ládája

Pácolt fenyőfából készült, esztergált lábakon álló, tornyos céhláda. Alját és tetejét profilált léc keretezi. Elő- és hátlapját mélyített keretelésű, festett kazetta díszíti, sarkain négyzet alakban fehér színűre festve. Elején a felirat: *A NEMES KOVÁTS CZÉHNEK LÁDÁJA*. Hátsó oldalának felirata: *ANNO DOMINI 1803*. Tornyában titkos rekesz van. Zárszerkezete az előlapján helyezkedik el, kulcscímere eltűnt. Hátsó részén a láda teteje csuklós kovácsoltvas lemezzel van kívülről fel erősítve (III. tábla 3. kép).

M: 43 cm Sz: 37 cm H: 57 cm

51.188.1. A gombkötőceh ládája

Diófából készült, esztergált lábakon álló tornyos céhláda. Felső, és eredetileg alsó részét is vízszintes, egyszerű léc keretezi. Az oldallapok összeillesztésénél fecskefark fogazással csapozott. Homloklapján vésett felirat: *AZ 18. BETSÜLETES GOMB KÖTŐ 18. TZEJE*. Zárszerkezete az elején található, díszes kivitelű, lemezből kivágott kulcscímerrel (IV. tábla 1. kép).

51.189.1. A kádárcéh ládája

Cseresznyefából készült, esztergált lábakon álló tornyos céhláda. Teteje és alja eredetileg profilált léccel keretezett, ami az aljáról hiányzik. Mind a négy oldalán meanderes díszítésű, téglalap alakú intarziás kerettel. Előlapján a mesterség jelképei intarzia berakással: *hordó és lapát*, hátoldalán szintén intarzia berakással egy *vonalzó* és egy *körző* között a felirat: *18 I.S. 24 C.N*. Előlapján található zárszerkezetének réz kulcspajzsa és a két oldalán levő fogantyúk vésett munkák (IV. tábla 2. kép).

M: 46 cm Sz: 40 cm H: 60 cm

51.190.1. A takácsceh ládája

Fenyőfából készült, ívelt oldalú hasáblábakon álló, festett, tornyos céhláda. Teteje, alja és sarkai profilált léccel keretezettek. Elő- és hátlapján két-két, oldalain egy-egy mélyített, kétszeresen profilált, sarkain lemezzel kazetta díszíti. Tornyán, és az előlapján található festett felirat olvashatatlan. Az előlapján található zárszerkezet kulcscímere díszes, lemezből kivágott. A két oldalán levő fogantyúi kovácsoltvas munkák. Tornya tetején kovácsoltvas, kúpos zárszerkezet van. Oldalain festésnyomok láthatók (8. kép).

M: 46 cm Sz: 41 cm H: 62 cm

- 51.191.1. A német csizmadiacéh ládája
Diófából készült – váza fenyőfa – pogácsalábakon álló tornyos láda. Alul és felül lépcsőzetesen profilált lécszegélyezi. Előlapján fa intarzia berakás: *W H 1820*, és a mesterség jelképei, egy *csizma* és egy *cipő* díszíti. Tornyán kulccsal záródó, lemezből kivágott díszes kulcscímerű rekesz található. A két oldalán elhelyezkedő fogantyúk alátétei és az előlapján található kulcscímere áttört díszítésű lemezmunka (IV. tábla 3. kép).
M: 46 cm Sz: 40 cm H: 60 cm
- 51.192.1. A csizmadiacéh ládája
Gyümölcsfából készült, díszítetlen céhláda. Profiljai feketére fényezettek. Az oldalain elhelyezkedő kovacsoltvas fogantyúk alátéte lemezből kivágott (V. tábla 1. kép).
M: 30 cm Sz: 35,5 cm H: 58,5 cm
- 51.193.1. Az építőcéh ládája
Kőrisfából készült, esztergált lábakon álló tornyos céhláda. Alul és felül lekerekített profilált szegélyezi. Az oldalakok összeillesztését hornyolt profilált takarja. Előlapján sülyesztett sárgaréz kulcscímer található, és ugyancsak sülyesztett sárgaréz berakással évszám: *1865*. A toronyrészbe kulccsal záródó rekeszt építettek. A zárszerkezete és a két oldalán levő fogantyúk egyszerű kovácsmunkák (V. tábla 2. kép).
M: 45 cm Sz: 37 cm H: 60 cm
- 2. Céhpecsétek**
- 51.173.5. A tatai fazekascéh pecsétje
Anyaga vörösréz, esztergált fa fogóval.
1722 (VI. tábla 3. kép).
Méretei: átm.: 3,8 cm h: 10,5 cm
- 51.173.7. A tatai takácscéh pecsétje
Anyaga ezüst, vas fogóval (VII. tábla 1. kép).
Méretei: átm.: 3,7 x 4 cm h: 8 cm
- 51.173.8. A tatai csapócéh pecsétje
Anyaga bronz.
1749 (VII. tábla 2. kép).
Méretei: átm.: 4,5 cm h: 4 cm
- 51.173.9. A tatai vargacéh pecsétje
Anyaga bronz, sárgaréz fogóval.
1753 (VII. tábla 3. kép).
Méretei: átm.: 3,7 x 4 cm h: 3 cm
- 51.173.10. A tatai vargacéh pecsétje
Anyaga sárgaréz, sárgaréz fogóval.
18. sz. eleje (VIII. tábla 1. kép).
Méretei: átm.: 2,3 x 2,7 cm h: 4,2 cm
- 51.173.11. A tatai molnárcéh pecsétje
Anyaga sárgaréz, sárgaréz fogóval.
1761 (VIII. tábla 2. kép).
Méretei: átm.: 3,3 cm h: 7,7 cm
- 51.173.12. A tatai szücscéh pecsétje
Anyaga vörösréz, esztergált fa fogóval.
1644 (VII. tábla 3. kép).
Méretei: átm.: 4 cm h: 1,3 cm
- 51.173.13. A tatai gombkötőcéh pecsétje
Anyaga sárgaréz, egyszerű fa fogóval.
18. sz. vége. (IX. tábla 1. kép).
Méretei: átm.: 3,2 cm h: 7 cm
- 51.173.14. A tatai csizmadiacéh pecsétje
Anyaga vörösréz, esztergált fa fogóval.
18. sz. (IX. tábla 2. kép).
Méretei: átm.: 3,3 cm h: 10 cm
- 51.173.15. A tatai szabócéh pecsétje
Anyaga sárgaréz, esztergált fa fogóval.
1700 (IX. tábla 3. kép).
Méretei: átm.: 3,5 cm h: 13 cm
- 51.173.16. A tatai kádárcéh pecsétje
Anyaga sárgaréz, vas fogóval.
1824 (X. tábla 1. kép).
Méretei: átm.: 2,9 x 3,2 cm h: 7,5 cm
- 51.173.17. A tatai német tímárcéh pecsétje
Anyaga sárgaréz, esztergált fa fogóval.
19. sz. eleje (X. tábla 2. kép).
Méretei: átm.: 3,7 cm h: 8 cm
- 51.173.18. A tatai magyar tímárcéh pecsétje
Anyaga sárgaréz, esztergált fa fogóval.
1851. (X. tábla 3. kép).
Méretei: átm.: 3,5 cm h: 8,5 cm
- 51.173.19. A Tatai Ipartársulat pecsétje
Anyaga sárgaréz, esztergált fa fogóval.
1869. (XI. tábla 1. kép).
Méretei: átm.: 3,3 cm h: 11 cm
- 51.173.20. A Tata-Tóvárosi Ipartesület pecsétje
Anyaga sárgaréz, esztergált fa fogóval.
19. sz. (XI. tábla 2. kép).
Méretei: átm.: 3,7 cm h: 10 cm
- 51.173.21. A Tata-Tóvárosi Csizmadia Ipartesület pecsétje
Anyaga sárgaréz, esztergált fa fogóval.
1873. (XI. tábla 3. kép).
Méretei: átm.: 3,5 cm h: 12 cm
- 51.173.22. A Tata-Tóvárosi Vegyes Ipartársulat pecsétje
Anyaga sárgaréz, sárgaréz fogóval.
1874 (XII. tábla 1. kép).
Méretei: átm.: 3,7 cm h: 6,5 cm
- 51.173.23. A Tata-Tóvárosi Férfi Szabó Ipartársulat pecsétje
Anyaga sárgaréz, esztergált fa fogóval.
1875 (XII. tábla 2. kép).
Méretei: átm.: 3,9 cm h: 11,5 cm

- 51.173.24. A Tata-Tóvárosi Ipartestület pecsétje
Anyaga sárgaréz, esztergált fa fogóval.
1886 (XII. tábla 3. kép).
Méretei: átm.: 2,8 cm h: 10 cm
- 51.173.25. A Tata-Tóvárosi Ipartestület Betegség-
lyező Pénztára pecsétje
Anyaga sárgaréz, esztergált fa fogóval.
1900 (XIII. tábla 1. kép).
Méretei: átm.: 3,3 cm h: 10 cm
- 62.27.1. A komáromi mészaróscéh pecsétje
Anyaga réz.
18. sz. (XIII. tábla 2. kép).
Méretei: átm.: 2 cm
- 51.173.3. A nagykomáromi kőművesek és kőfaragók
pecsétje
Anyaga sárgaréz, vas fogóval.
18. sz. vége (VI. tábla 1. kép).
Méretei: átm.: 4 cm h: 12 cm
- 51.173.4. A nagykomáromi kőfaragók és kőműve-
sek pecsétje
Anyaga sárgaréz, vas fogóval.
18. sz. vége (VI. tábla 2. kép).
Méretei: átm.: 3 cm h: 8,3 cm
- 3. Céhkancsók és serlegek**
- 50.160.1. A tatai szabócéh kancsója
Zöldmázás, gazdagon díszített céhkancsó. Hasán
a mesterség jelképei: *olló és tű*. A nyitott olló két
oldalán készítési ideje olvasható: 1774. Felirata:
SZÜNTELEN VIGY AZ A TÉ HAZAD BAN LÉGY
IGAZ SÁGBAN MÉG HALGOT ISTEN ... MIN-
DENKOR A TE IMÁDSÁGODBAN (XIV. tábla
1. kép).
M: 41 cm Pá: 19,5 cm Tá: 15,5 cm
- 51.162.1. A tatai takácscéh kancsója
Zöldmázás, díszített cserépkancsó. A fül két
oldalán olvasható felirata: EZ A KORSÓ AZ
ÉRDEMES, A TAKÁTS CZÉHÉ. KÉSZÜLT
BANA JÁNOS CZÉMESTERSÉGÉBEN 1833. DIK-
BAN TATTAI v a CZÉHE AZ ISTEN ÉLTESSE
ENNEK MINDEN TAGJAIT IFJAIT ÖZVEGYEIT
CZITO CZITO (XIV. tábla 2. kép).
M: 36 cm Pá: 11,5 cm Tá: 14 cm
- 51.164.1. A tatai fazekascéh kancsója.
Sárgamázás, gazdagon díszített, cserépkanc-
só. Hasán szőlőindával körbevett címer díszíti,
alatta évszám: 1865. Hátoldalán kékmázás kör-
befutó virágmintában a felirata: EZ A KORSÓ
KÉSZÜLT AZ ÉRDEMES FAZEKAS CZÉHNEK
1865. dik ÉVÉBEN KÉSZÍTETTE: KÁROLI SÁN-
DOR AKI ISZIK BELŐLE VÁLJÉK EGÉSZSÉ-
GÉRE VIVÁT ÉLJÜNK ÉLJÜNK, VIGADJUNK
NE SZOMORKODJUNK NE LEGYEN AZ ÖRÖM
ÉS A JÓBOR DRÁGA, JÖN A SZÜRET NEM-
SOKÁRA BÉKE ÉLJEN KÖZTÜNK MINDIG
(XV. tábla 1. kép).
M: 31 cm Pá: 16 cm Tá: 13,5 cm
- 84.1.1. A kocsi egyesült csizmadia- és asztaloscéh
kancsója
Zöldmázás, plátos kancsó. Hasán szív alak-
ban a felirat: *Ez a korsó készült az érdemes kotsi
csizmadia és asztalos = egyesült CÉ SZÁMÁRA
ÉRDEMES = előljáró TAGJAI mostezek FŐ C m
KEMPF JÁNOS A.C.m BODOGYAI MÁRTON
CSULI MIHÁLY C.JEGYZŐJE*. A korsót szájának
két oldalán a mesterségek jelképei díszítik: fekete
csizma, gyalu és körző. Plátján festett évszám:
1870 (XVI. tábla 1. kép).
M: 33 cm Ta: 16 cm
- 51.194.1. A csizmadiacéh serlege
Ezüstből készült, belül és a serleg tetején 0,7 cm
széles sávban aranyozott. Az aranyozott sáv
alatt két sávban felirat fut körbe: AZ TATAI N:
CSIZMADIA CEH CSINÁLTATTA EZ POHA-
RAT PELLAKI MIHÁLY CÉH MESTERSÉGEK
HEDER iÁNOS VARODI IANOS VIG MIKLÓS
ATTYA MESTERSÉGÉBEN Anno 1743 Die 1 marty
(13. kép).
M: 19 cm Pá: 8,5 cm Tá: 8,5 cm
- 55.4.1. A csizmadiacéh kupája
Aranyozott díszítésű ezüstkely. Pereme alatt
négy háromszög alakban kiképzett díszes inda-
motívum fut körbe, melynek legnagyobb széles-
sége 5 cm. A kehely alsó részén és a talp tetején
2 cm szélességben szintén körbefutó indamoti-
vummal díszített. A kehely közepén felirat fut
körbe: BAL: GE.BE: M:S:M:Cz:I:H:I:T:A o: 1.7.3.5.
Die 3. Febr. (Borítón).
- 51.195.1. A csizmadiacéh kancsója
Vörösrézből készült céhkancsó. Jobb oldalán,
nyakának alsó részén keretben a következő fel-
irat: *A Tataj Böcsületes N: csizmadi Cei kannaja
Vig Andras Cei mesterségiben Csinaltatak Die
23 December 1796 Ezedenadöben*. A felirat fölött
kalászmintával körbevéve a mesterség jelképe:
csizma (10. kép).
M: 38 cm Pá: 17 cm Tú: 25 cm

51.196.1. A csizmadia ifjúcéh kancsója
Vörösrézből készült céhkancsó. Csőrének bal oldalán a következő felirat olvasható: *Bötsületes Jámbor Ifjuság Korsója Rokovits Pál Dekán 1835, a jobb oldalon a felirat: Grambg Ki Antal Atya Mester Hegedűs István Notarius*. A kancsó hasát levél-lindából képzett szív díszíti, benne a mesterség jelképe: *sarkantyús csizma* (12. kép).
M: 29 cm Pá: 14,5 cm Tá: 23 cm

51.197.1. Céhkancsó
Vörösrézből készült, díszítetlen céhkancsó (11. kép).
M: 25 cm Pá: 14,5 cm Tá: 23 cm

673.1. Céhkancsó
Vörösrézből készült, díszítetlen, fedeles céhkancsó (XVI. tábla 2. kép).
M: 24,5 cm Pá: 16,5 cm Tá: 23,2 cm

4. Céhzászlók

A mézárascéh zászlója (1821)

Egylapos, meggypiros, mustrás selyemlampasz, közepén applikált olajfestmény. Szélén fémszálas rojt, a sarkán mirtuszcsokros bojt. Egyik oldala a láncfonalak mentén erősen szakadozott, javított.
Méret: 150x142 cm

A. oldal: A zászló felső részén a két szélén koronás kartusokban az uralkodópárt, I. Ferenc királyt és császárt (1792–1835) és feleségét, Karolina Augustát ábrázoló arcképek. Középen íves keretben *Keresztelő Szt. János a báránnyal*. A kép két oldalán az évszám: 18 21 A zászló alsó részén rombusz alakú keretben keresztbe fektetett *fenőacél* és *vágókés*, mint céhjelvénny szerepel. A zászló további felületein festett ornamentika, feliratok. Felül: S: JOHAN O.P. NOBIS. Alul: NEMES ÉS NEM /ZETES VITÉZLŐ /SZALAY JÁNOS COMISSARIUS CZERMANN AND: ÖR: CZÉH MSTR - HORECZKY IST: VJ CZÉH M.STR (1. kép).

B. oldal: A zászló felső részén kartusokban *koronás birodalmi- és országcímer*, valamint az *Eszterházy család*, mint a kegyúr *cimere* szerepel. Középen íves keretben: *Szt. Lukács a Madonna képét festi*. A kép alján signo: *Joh Schön Pinx 1821*. A kép két oldalán az évszám: 18 21. A zászló alsó részén rombusz alakú keretben *húsvágóbárd*, mint céhjelvénny szerepel. A zászló további felületein festett ornamentika, feliratok. Felül: S: LUCAS O.P.NOBIS. Alul: TATAI ÉS KÖRNYÜL LÉVŐ BECSÜLETES NEMES MÉSZÁROS CZÉ ZÁSZLÓJA 1821 (2. kép).

Csizmadia céhzászló (1827)

Egylapos, meggypiros, mustrás selyemlampasz. A zászló felületén aranyfestésű ornamentika. A zászló szegélyén aranyozott rojt. A selyemre közvetlenül festett ábrázolások állapotuk rendkívül kopott, hiányos. Méret: 161x179 cm

A oldal: Középen aranyfestésű, koronás babérkoszorúban olajfestésű, erősen hiányos állapotú főjelenet (*Krisztus színeváltozása*). Efelőtt, kétoldalt aranyfestésű babérkoszorúban két kisebb festmény: jobbra *Keresztelő Szent János* attribútumaival, alatta az évszám egyik fele 18..., balra a csizmadiacéh jelvénye, egy *csizma*, szintén aranyfestésű babérkoszorúban, alatta az évszám másik fele ...27. A felirat: TATTA ÉS TOÓ VÁROSI BE-TSÜLETES /TSIZMADIA TZÉNEK ZÁSZLOJA
B oldal: A zászló közepén aranyfestésű, koronás babérkoszorúban az olajfestésű, rossz állapotú főjelenet (*Immaculata*). Efelőtt kétoldalt aranyfestésű babérkoszorúban két kisebb festmény: jobbra egy *csizma*, mint a csizmadiacéh jelvénye, alatta az évszám egyik fele 18..., balra [valószínűleg] *Patrona Hungariae* alatta az évszám másik fele ...27. A felirat: TATTA ÉS TOÓ VÁROSI BE-TSÜLETES /TSIZMADIA TZÉNEK ZÁSZLOJA

Csizmadia ipartestületi zászló (1912)

Vászonlapra dolgozott, kétlapos, meggypiros, mustrás brokát. Felületének ovális, olajfestésű képmezői vászonra applikáltak, amelyeket fémszálas szalag rögzít a felületre. A felület további díszítései azok az alátöltött, fémfonalas, laposöltéses hímzések, amelyek a középső képet veszik körül. A zászló szegélyén fém rojtok és bojtok. A zászló külső széle foszladozott, szakadozott, pótolta, a hajtások mentén a festés lepergett, de a képek felülete ép. Méret: 155x191 cm

A oldal: A zászló közepén lévő applikált festmény az *Immaculata* ábrázolása. Belső sarkain: egy *csizma*, mint a mesterség jelképe és jelvénye; *Tata város címere*. Az ellentétes oldalon évszámok: 1743 és 1827. Felirata: OLTALMAD ALÁ FUTUNK! / TATA ÉS TÓVÁROSI CSIZMADIA-SZAKOSZTÁLY

B. oldal: A zászló közepén lévő, applikált festmény ábrázolása *Krisztus színeváltozása*. Belső sarkain kisebb ovális mezőkben: *Patrona Hungariae* valamint *Keresztelő Szent János*, attribútumaival. Az ellentétes oldalon két évszám: 1872 (a céhek megszűnésének és az ipartestületek megalakulásának éve), 1912 (a zászló készítésének és felszentelésének éve).

A szücsceh zászlója (1831)

Egylapos, meggypiros színű, mustrás selyemlampasz. A zászló felületén aranyfestésű ornamentika. A zászló szegélyén aranyozott rojt, hurkos hímzéssel és flitterekkel odaerősített, hímzett virágocskákkal. A zászló egésze viszonylag ép, kissé szakadozott. Az ábrázolások a felületre festettek. Méret: 150x170 cm

A. oldal: A zászló közepén aranyfestésű, koronás babérkoszorúban a jelenet: *Ádám és Éva az Atyaistennel a Paradicsomban*, háttérben a tudás fája. Két oldalán babérkoszorús keretben egyfelől a szücsceh emblémája: *két ágaskodó oroszlán kifeszített hermelinszőrmét tart*, felette az évszám első része: 18..., a másik oldalon *koronás magyar címer*, felette az évszám másik fele: ...31. A központi jelenet alatt felirat: *Németh József...* (nehezen olvasható) A zászló felirata: *TATA ÉS TÓÓ VÁROSI ÉRDEMES SZÜTS CZÉHNEK ZÁSZLÓJA*.

B. oldal: A zászló képeinek elrendezése ugyanolyan, csak a középső, babérkoszorúval keretezett festmény ábrázolása változik: a *Szentháromság* képe látható. Két oldalán az ábrázolások, évszámok és főfelirat ugyanaz, mint az előlapon.

A tatai tímár ipartestület zászlója (1932)

Anyaga kétoldalas vajszínű rizsselyem vászon alapon, amelyet színes selyem- és fémfonallas domború hímzés díszít, középen nagyobb, kétoldalt kisebb, applikált olajfestmények, peremén fémszálás rojtok és bojtok. A felületén lévő festmények feltételezhetően egy 19. századi zászlóról származnak, tehát a zászló nagy valószínűséggel tartalmazza a korábbi tímár céhzászló részleteit. A zászló korabeli zászlórúdon van, szalagjaival együtt. A zászló anyaga teljesen ép.

A. oldal: Applikált olajfestésű középképén a *Patrona Hungariae* jelenete látható *Szent Istvánnal és a magyar címerrel*. Mellette kétoldalt szintén applikált kisebb képek, jobb és baloldalt ugyanaz: *oroszlánok a mesterség eszközeivel*. (Mindhárom kép korábbi.) Felül domború fémhímzéssel: *TATA ÉS TÓVÁROSI TÍMÁROK*. Alul évszám ugyanilyen technikával: 1852.

B. oldal: A kartusba foglalt, applikált, olajfestésű középkép a *Három királyok imáadását* ábrázolja. Két oldalt kisebb applikált képeken *oroszlánok a mesterség eszközeivel*. (Mindhárom kép korábbi, az A oldallal egykorú.) Felül fémhímzéssel felirat: *HIT, REMÉNY, SZERETET*. Alul ugyanilyen technikával: *EGYESÜLÉSBEN REJLIK AZ ERŐ/1932*.

A zászló szalagjának hímzett felirata: *TATA ÉS TÓVÁROSI TÍMÁROKNAK/Dr. Sárváry Sándorné*.

A zászlórúd csúcscsúszékének felirata: *Ezen társulati zászlót csináltattuk saját költségünkön a Jó Pásztor apácák intézetében, 1904*.

5. Egyéb tárgyi anyag

55.3.4. A csizmadiacéh remeke

Bőr kiscsizma.

1869. (7. kép)

M: 25 cm Sz: 17 cm

51.165.1. A fazekascéh remeke

Mázolatlan cserépfazék, plasztikus dísszel, hasán koronás címerrel díszített (6. kép).

M: 62 cm T: 28 cm

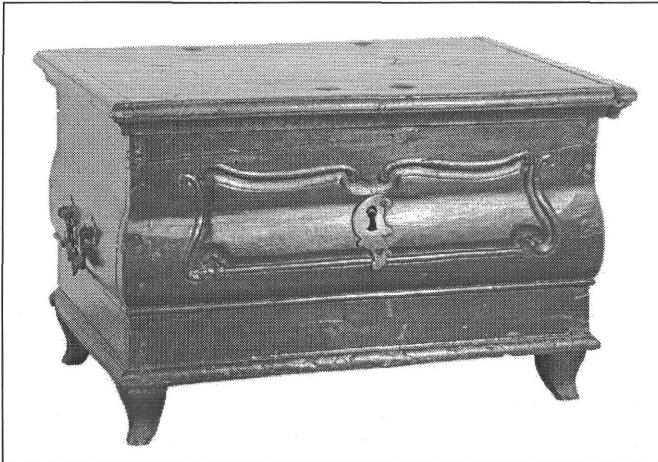
51.198.1. Céhemlék

Fából készült, piros és fehér festésű céhemlék. 17 cm hosszú nyelének gombja pirosra festett, a nyelén piros és fehér festésű sávok futnak. Alsó, keskeny téglalap alakú része ugyanígy díszített, a sávokban fekete és piros színű négyszirmú kis virágokkal (XVII. tábla 1. kép).

H: 62 cm Sz: 5,5 cm

1. kép

2. kép

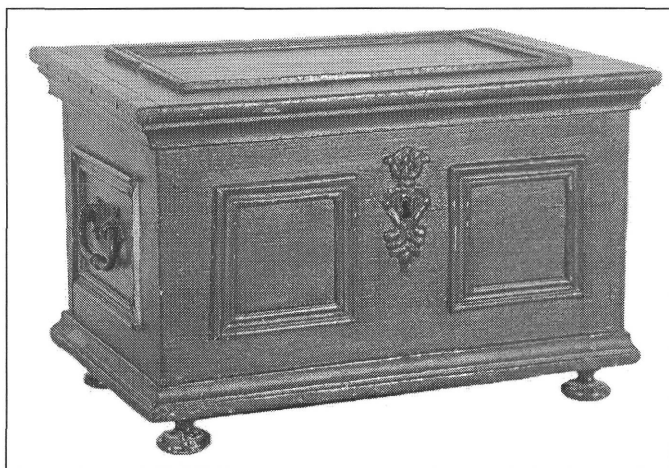
3. kép

I. tábla

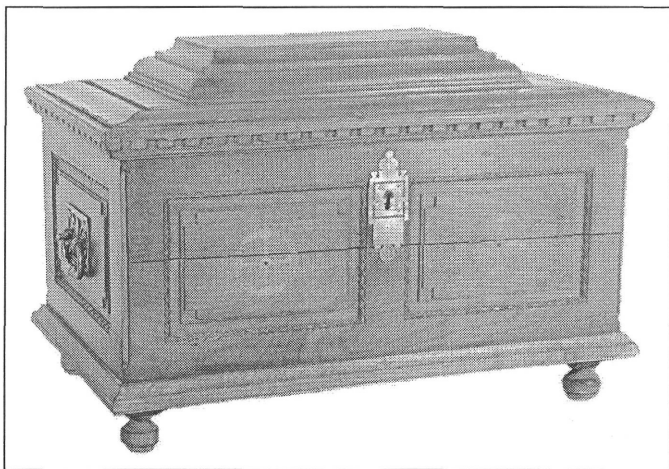
1. kép

2. kép

3. kép

II. tábla

1. kép

2. kép

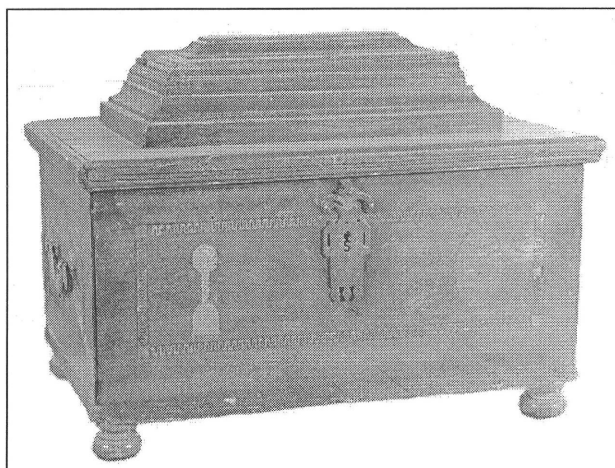
3. kép

III. tábla

1. kép

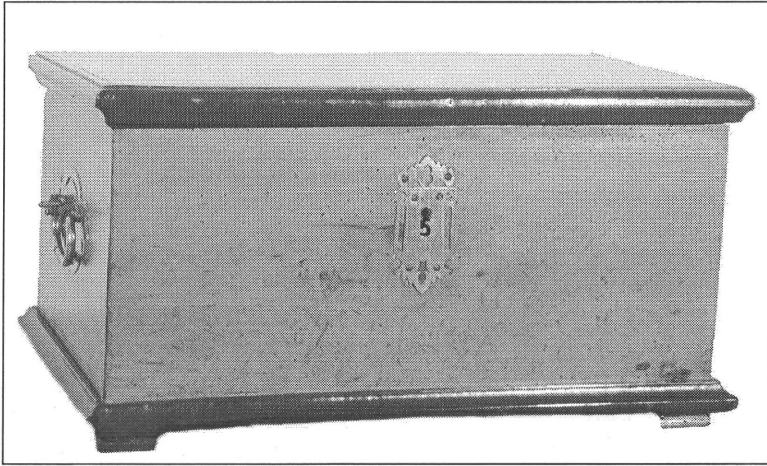
2. kép

3. kép

IV. tábla

1. kép

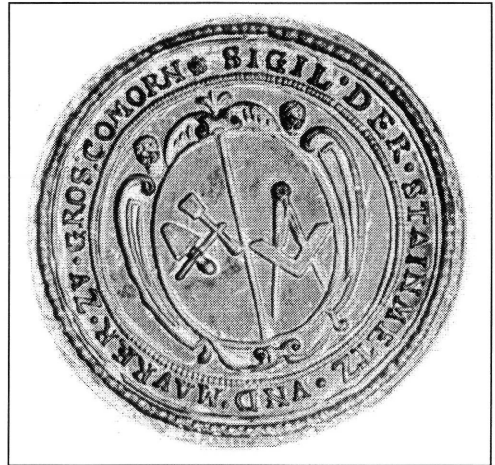

2. kép

1. kép

2. kép

3. kép

VI. tábla

1. kép

2. kép

3. kép

VII. tábla

1. kép

2. kép

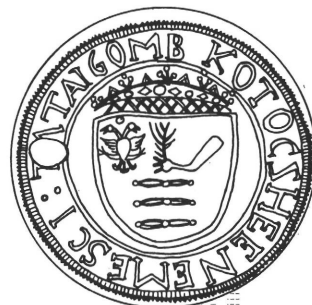
3. kép

VIII. tábla

1. kép

2. kép

3. kép

IX. tábla

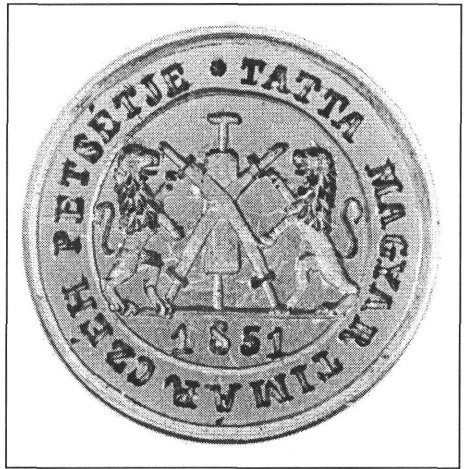
1. kép

2. kép

3. kép

X. tábla

1. kép

2. kép

3. kép

XI. tábla

1. kép

2. kép

3. kép

XII. tábla

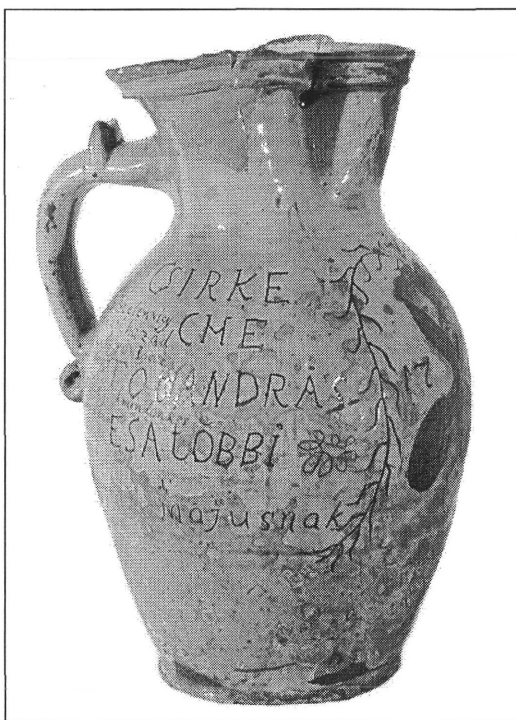
1. kép

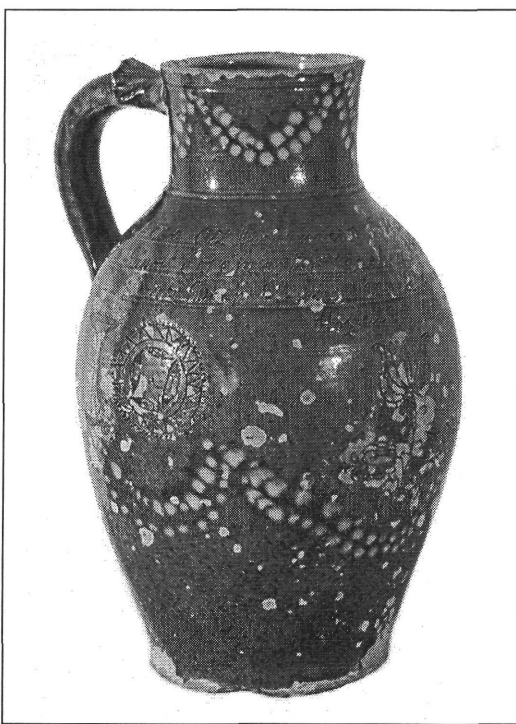
2. kép

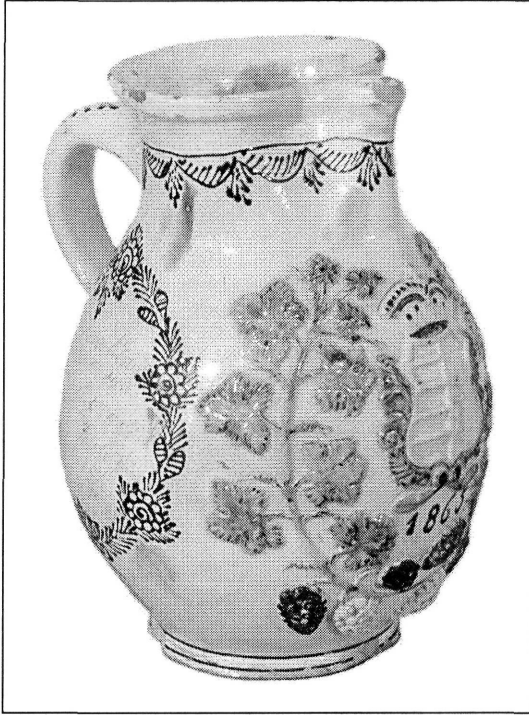
1. kép

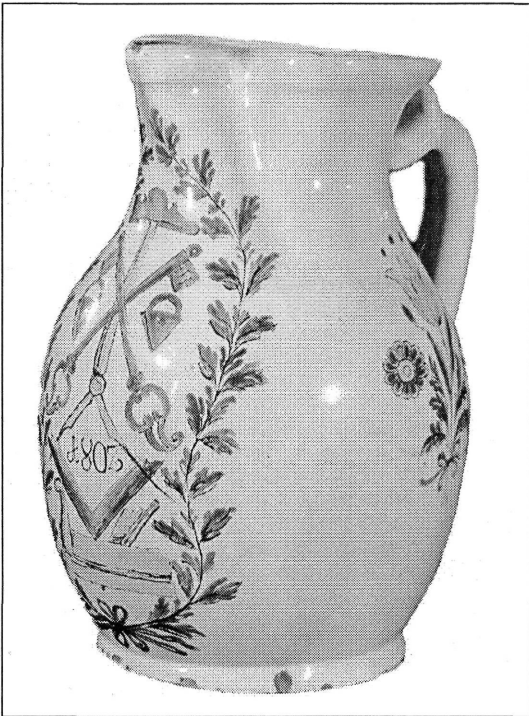
2. kép

XIV. tábla

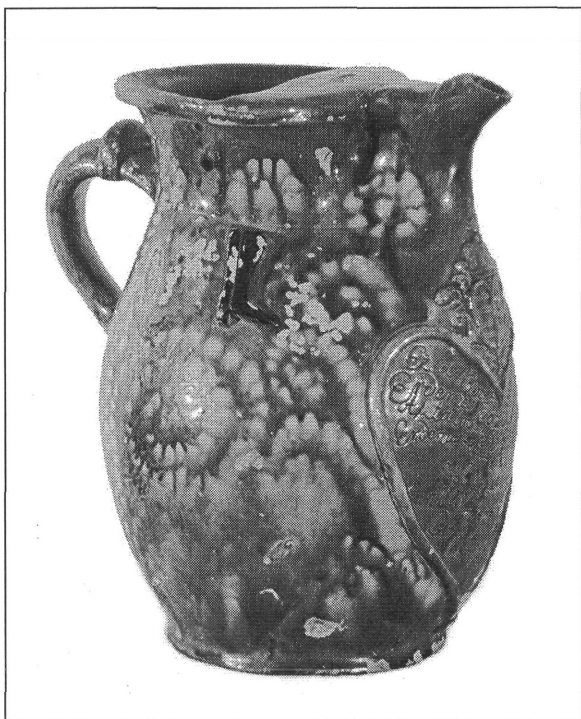
1. kép

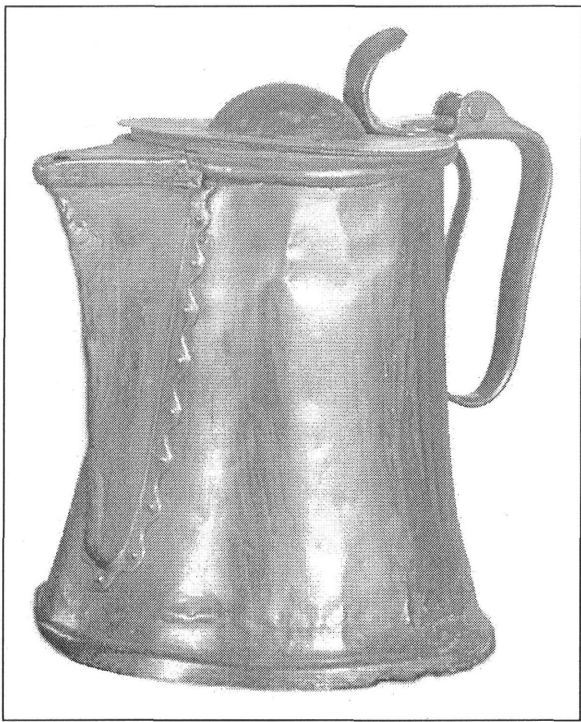
2. kép

XV. tábla

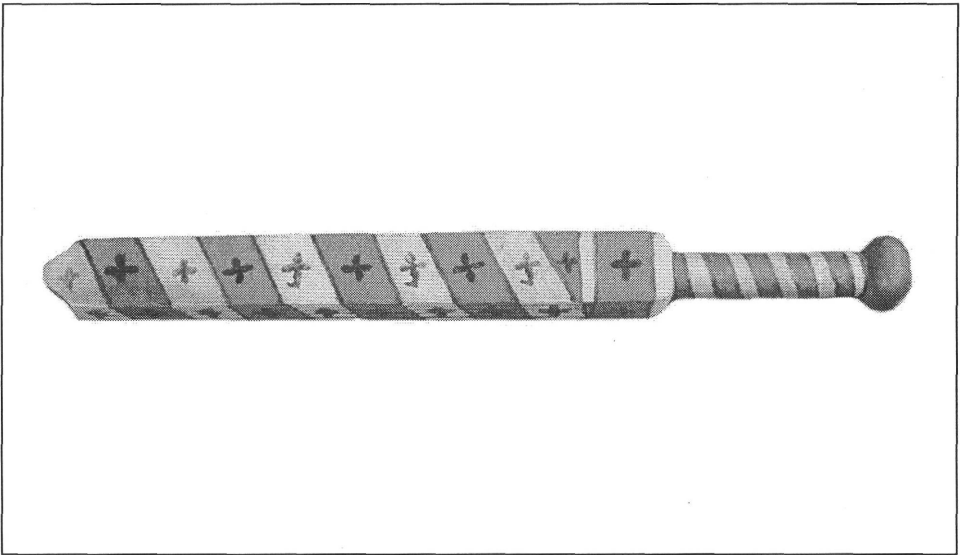
1. kép

2. kép

XVI. tábla

1. kép

